

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาหมู่บ้าน
วัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยวิธีการศึกษาภาคสนาม ได้สอบถามและ
สัมภาษณ์ ผู้นำหมู่บ้าน ประชาชนอาวุโส พระสงฆ์ ครูอาจารย์ หมอเหยา สมาชิกองค์การ
บริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มสตรี เจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น เจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ และ
ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านโคกโก่ง ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อดังต่อไปนี้

ภูมิหลังชุมชน

ประวัติการตั้งหมู่บ้าน

สภาพทั่วไปและสภาพภูมิประเทศ

วิถีชีวิตชาวผู้ไทย

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สภาพการพัฒนาชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ภูมิหลังชุมชน

ประวัติการตั้งหมู่บ้าน

เมื่อปี พ.ศ. 2432 ได้มีชาวบ้านคำเฮ้ (โนนน้ำคำ) ตำบลหนองสูง อำเภอกำชะอี
จังหวัดมุกดาหาร (ปัจจุบัน) ได้อพยพ 2 ครอบครัวประมาณ 19 คน โดยมีนายอุปชัยเป็นหัวหน้า
ได้มาตั้งหมู่บ้านอยู่ทางตะวันออกของหมู่บ้านโคกโก่งปัจจุบัน เรียกชื่อว่า “หมู่บ้านทุ่งบกเฒ่า”
ต่อมาอีก 2 ปี ได้มีชนเผ่ากุลาประมาณ 10 คน ได้อพยพเข้ามาสมทบ พวกกุลาลเหล่านี้ได้นำฝิ่น
เข้ามาในหมู่บ้าน และมีการปล้นจี้ชาวบ้านเขตละแวกใกล้เคียงสร้างความเดือดร้อนเป็นอันมาก
ทางการจึงได้เข้ามาปราบปราม พวกกุลาลได้หลบหนีไปชาวบ้านจึงได้อพยพกลับถิ่นเดิม คือ
บ้านคำเฮ้ บ้านทุ่งบกเฒ่าจึงเป็นบ้านร้าง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2449 ชาวบ้านคำเฮ้ที่เคยอาศัยอยู่บ้านทุ่งบั๊กเด่า ได้รวบรวมพรรคพวก และรวบรวมเงินคนละ 1 บาท เพื่อเป็นค่าเดินทางไปตั้งหมู่บ้านใหม่ ขึ้นกับพระยาชัยสุนทรที่ มณฑลอุดร ทางการใช้ชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านโคกโก่ง” และมีนายเจ้าเงิน เป็นผู้ใหญ่บ้านได้ สองปีก็ถูกฆ่าตาย นายกินรี ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านต่อมา สองปีต่อมาชาวบ้านได้ล้มป่วยตายโดยไม่ รู้สาเหตุ ชาวบ้านจึงได้ตกลงกันย้ายบ้านมาอยู่ทางทิศเหนือคนละฟากทุ่งนา ซึ่งเป็นที่ตั้งหมู่บ้าน ในปัจจุบัน ตรงกับปี พ.ศ. 2458 ในปี พ.ศ. 2460 นายโพธิ์ อัจฉริยะ เป็นผู้ใหญ่บ้าน และ นายสวย ทองดี เป็นผู้ใหญ่บ้านในลำดับต่อมา

ในปี พ.ศ. 2477 ได้มีประชาชน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโคกโก่ง ห้วยแดง ชุมช้อย่าง ได้รับความเดือดร้อน ในการติดต่อกับทางราชการ เนื่องจากระยะทางอยู่ไกล จึงได้ตกลงกัน ขอแยกออกจากอำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม (สมัยนั้น) มาขึ้นกับตำบลจุมจัง อำเภอ กุฉินารายณ์ มีนายอำเภอชื่อขุนศรีศุภพัฒน์ และอำเภอกุฉินารายณ์ ขึ้นกับจังหวัดมหาสารคาม โดยมีปลัดอำเภอมุกดาหารฝ่ายขวาชื่อนายพราย เป็นผู้แบ่งเขต ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2482 ทาง ราชการจึงได้อนุมัติให้หมู่บ้านนี้ออกจากจังหวัดมหาสารคามมาขึ้นกับจังหวัดกาฬสินธุ์

ปี พ.ศ. 2491 นายสวย ทองดี ผู้ใหญ่บ้านตาย นายทอง หนองสูง เป็นผู้ใหญ่บ้าน แทน ปี พ.ศ. 2512 นายหนูร่า สมสวย เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปี พ.ศ. 2536 นายสีเทือก ไตรยะวงศ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 1 นางอินตา ไชยฤทธิ์ หมอเหยา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ภาพที่ 2 การแต่งกายของชายราชาวผู้ไทยในยุคปัจจุบัน
Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 3 นายคำ หนองสูง ขะจ้ำ, จ้ำ, เต่าจ้ำ

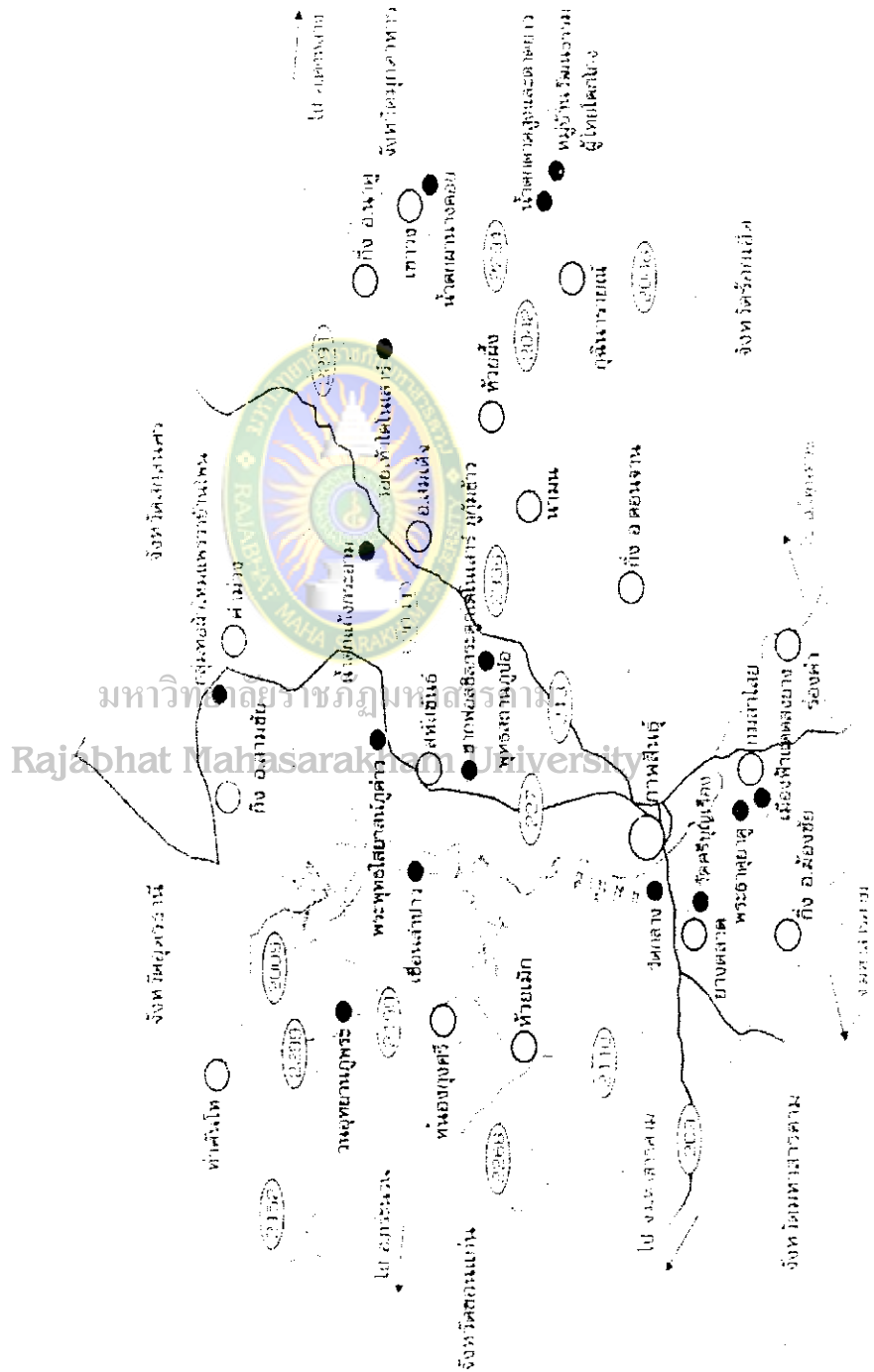
ภาพที่ 4 นายสีเทอด ไตรยะวงศ์ ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

สภาพทั่วไปและสภาพภูมิประเทศ

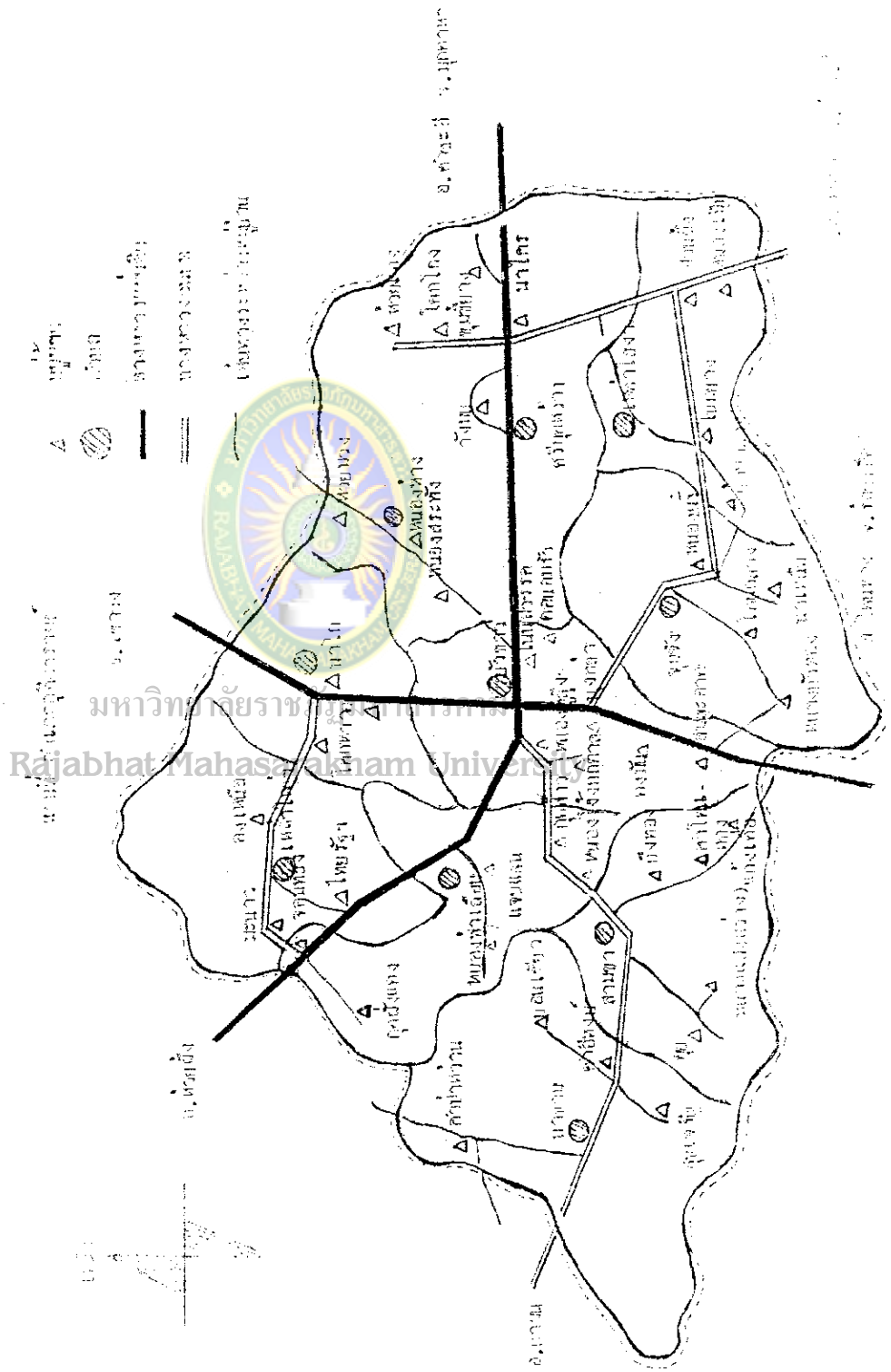
บ้านโคกโค้ง หมู่ 5 ตำบลกุดหว้า ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของที่ตั้ง
ที่ว่าการอำเภอ ระยะทางห่างจากที่ว่าการอำเภอ 19 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง
เชิงเขา มีภูเขาล้อมรอบ 3 ด้าน คือ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก และทิศเหนือ

อาณาเขต

ทิศเหนือ	จรดภูหลังเต่า
ทิศใต้	จรดบ้านนาไคร้
ทิศตะวันออก	จรดภูถ้ำเม่น
ทิศตะวันตก	จรดภูมะตูม

แผนที่ที่ 1 แผนที่จังหวัดกาฬสินธุ์กาฬสินธุ์

แผนที่ที่ 2 แผนที่อำเภอภูจินารายณ์

การปกครอง

บ้านโคกโก่งจัดตั้งเป็น หมู่บ้าน อพป. และหมู่บ้านทส.ปช.(ไทยอาสาป้องกันชาติ) มีจำนวนครัวเรือน 130 หลังคาเรือน ประชากร 624 คน เป็นชาย 321 คน หญิง 303 คน ปัจจุบัน มีนายสีเทือก ไตรยะวงษ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน อยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลกุดหว้า อำเภอภูมินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

กลุ่มผู้นำองค์กรชาวบ้านในหมู่บ้าน แบ่งออกได้ดังนี้

1. กลุ่มผู้นำทางการ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล อสม. กลุ่มสตรี เจ้าอาวาส อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านโคกโก่ง

บทบาท/หน้าที่

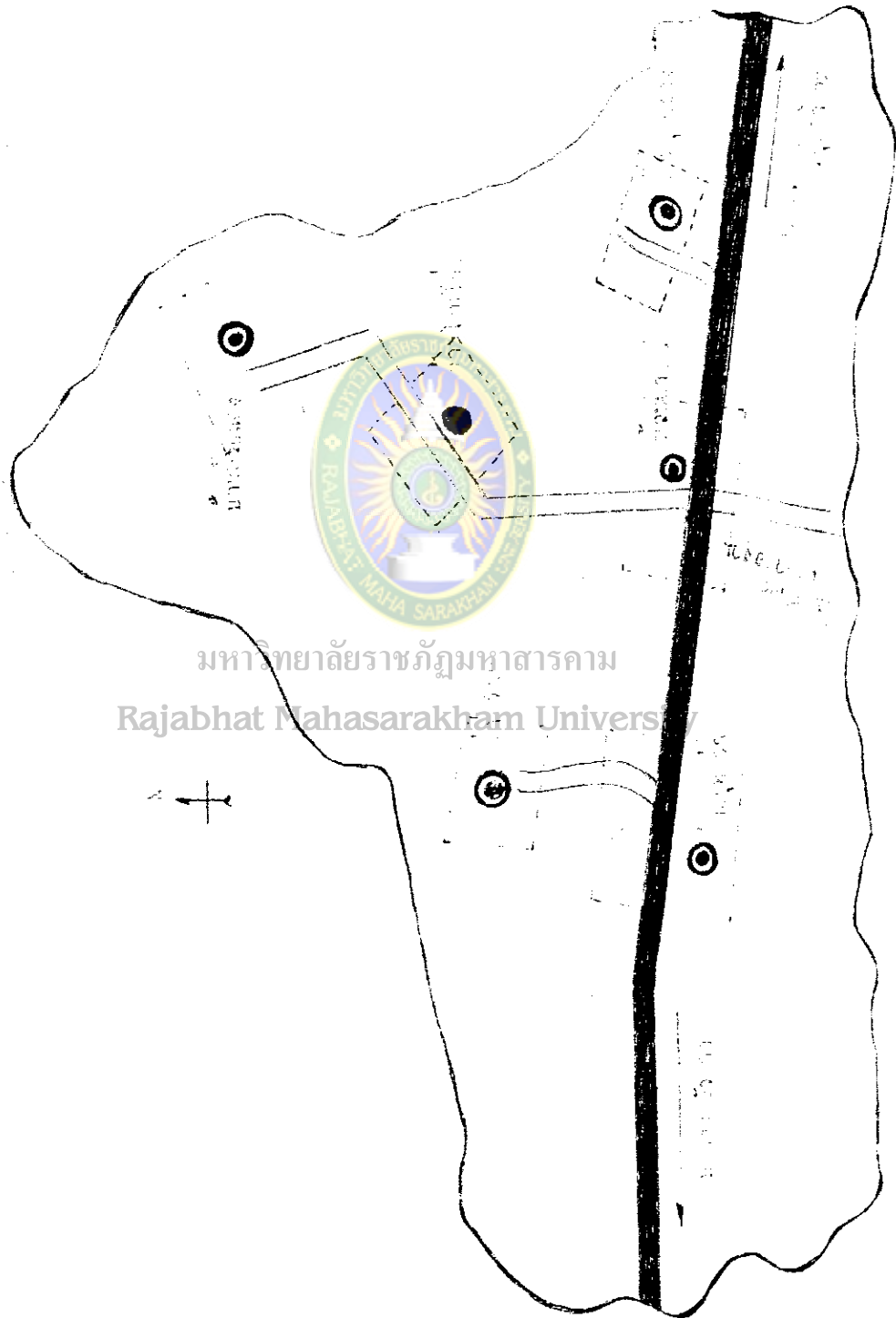
1.1 เป็นผู้ประสานระหว่างข้าราชการกับชาวบ้านในพื้นที่

1.2 เป็นผู้ไกล่เกลี่ยปัญหา ข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นเพื่อหาข้อยุติ

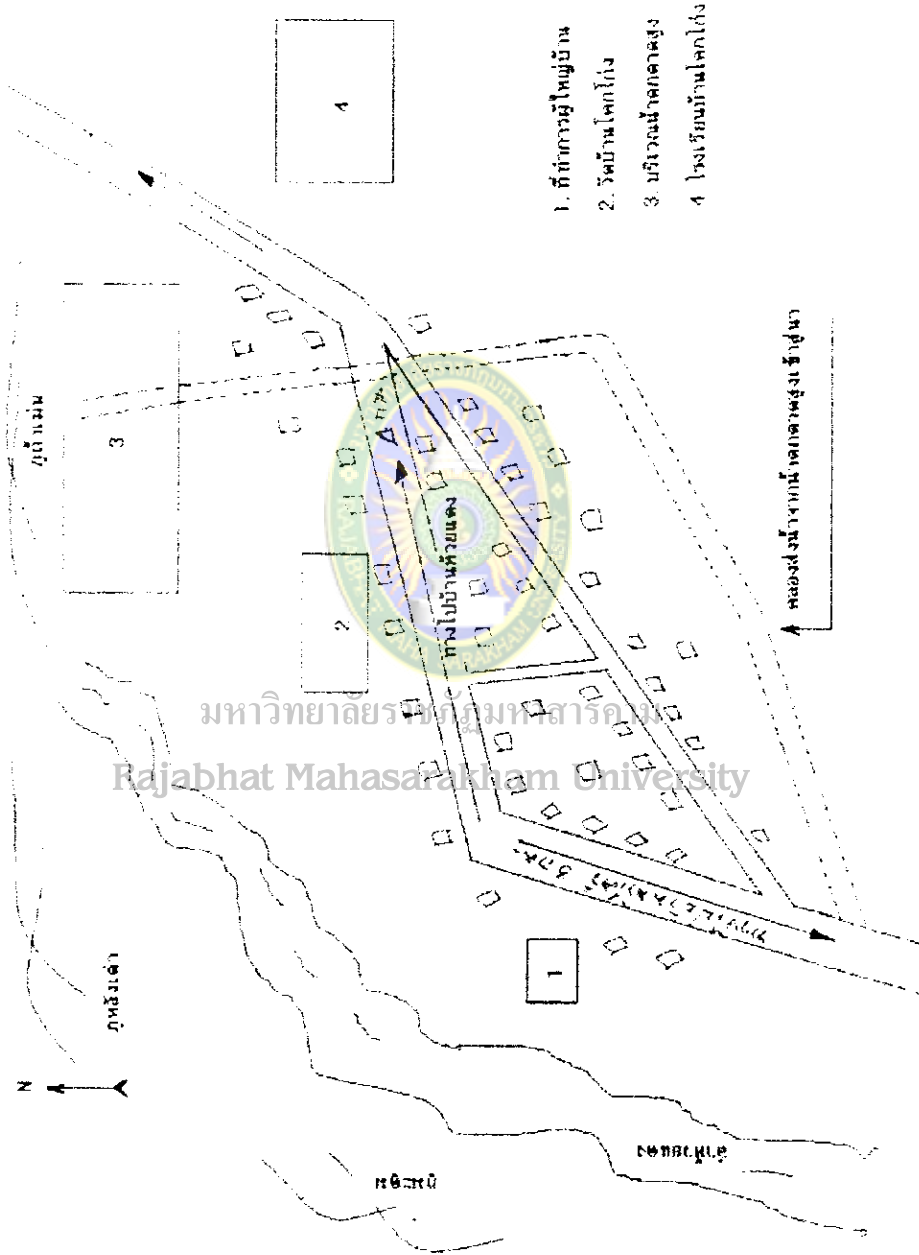
1.3 เป็นผู้ประสานงานการพัฒนาหมู่บ้าน กับหน่วยงานราชการ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.4 เป็นผู้ดำเนินการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

2. กลุ่มผู้นำไม่เป็นทางการ จะเป็นผู้นำในพิธีการ เช่น จะง่า หมอเหยา ซึ่งจะมีการรับสืบทอดผู้นำจากบรรพบุรุษ หรือเป็นผู้อาวุโสที่ชาวบ้านให้การยอมรับ โดยการคัดเลือก ซึ่งพิธีกรรมนั้น ได้แก่ พิธีเหยา พิธีเลี้ยงผีเชื้อ พิธีเลี้ยงเจ้าปู่ เจ้าตา หรือพิธีเลี้ยงหอมเหล็กศักดิ์

แผนที่ที่ 3 แผนที่ตำบลกุดหว้า

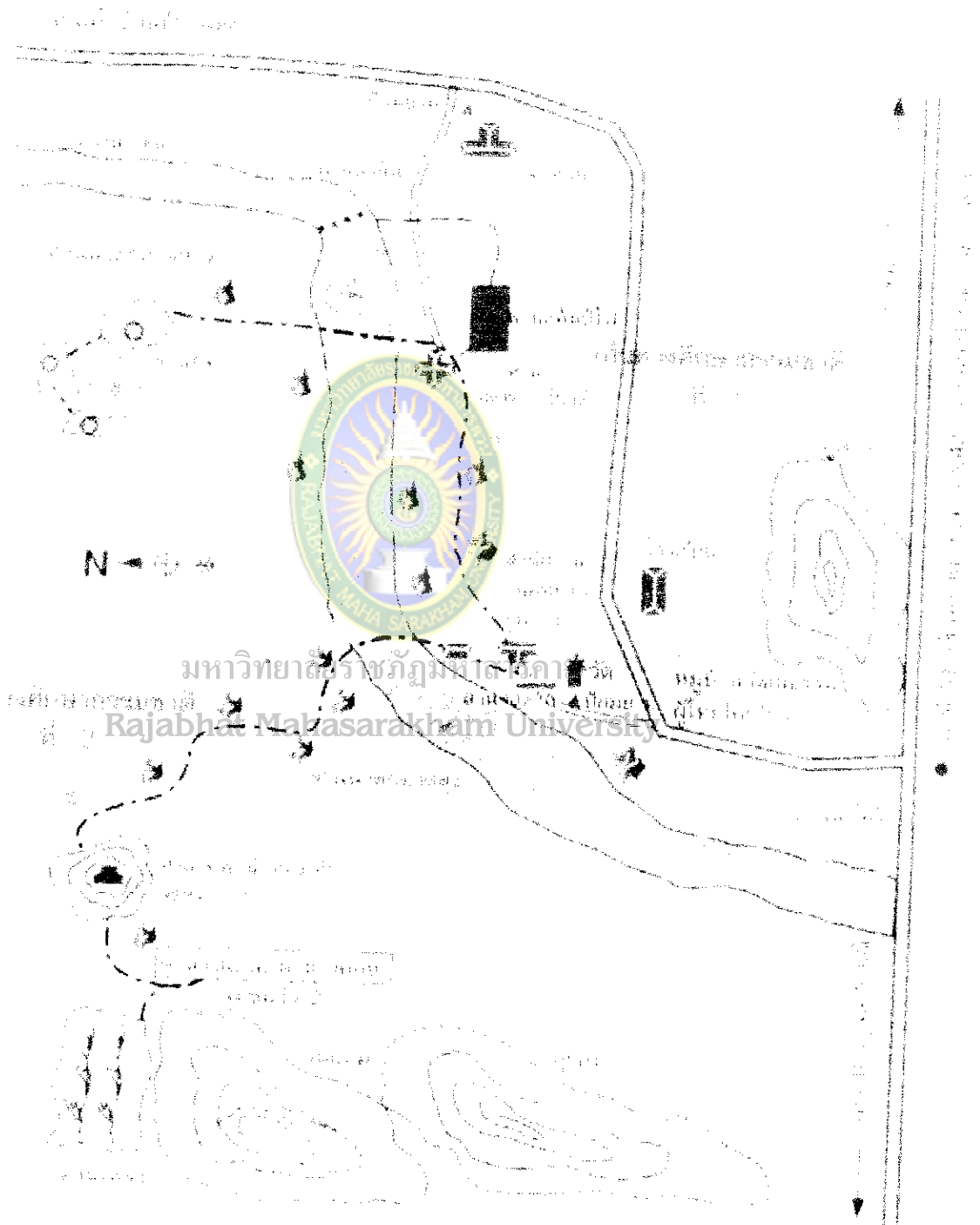

- 1. ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน
- 2. วัดบ้านโคกโก้ง
- 3. บริเวณน้ำตกตาดสูง
- 4. โรงเรียนบ้านโคกโก้ง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

แผนที่ที่ 4 แผนที่หมู่บ้านโคกโก้ง

แผนที่หมู่บ้านโคกโก้ง หมู่ที่ ๖ อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ โดยรังษยา

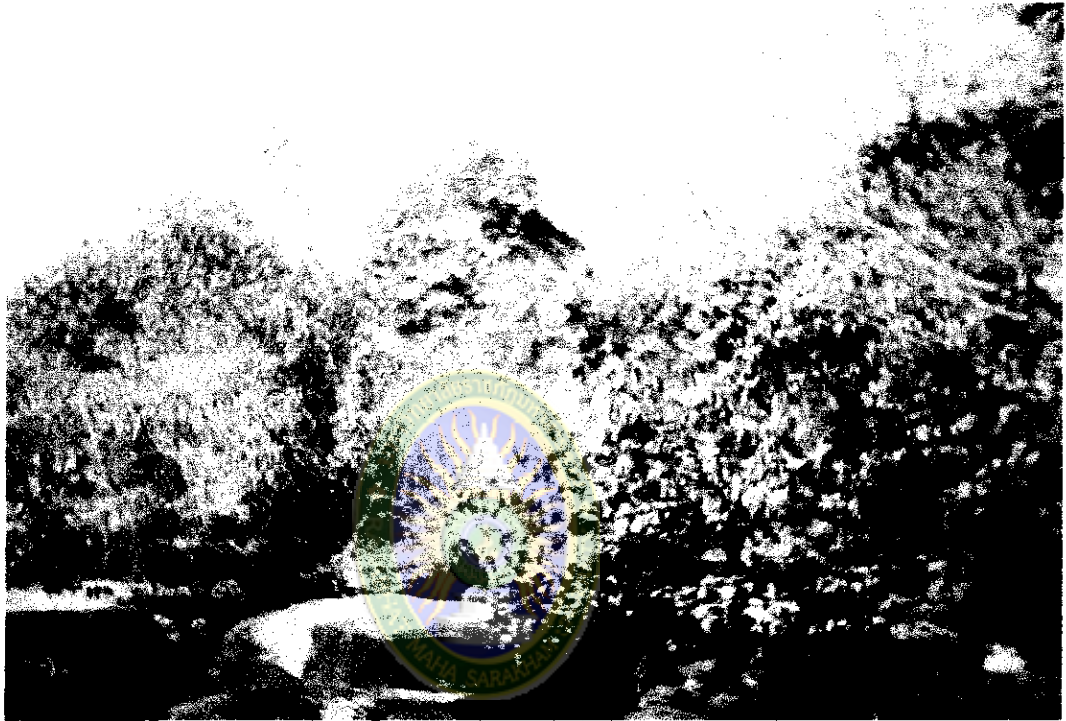
แผนที่ที่ 5 แผนที่สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติ

1. ป่าไม้ เป็นป่าเบญจพรรณ (เต็ง รัง) ซึ่งมีมากบริเวณแถบเชิงเขาและบนภูเขา ปัจจุบันยังมีความอุดมสมบูรณ์
2. สัตว์ป่า มีอยู่ตามเทือกเขา เช่น ไก่ป่า กระต่าย กระรอก กระแต หมูป่า
3. น้ำตกตาดสูง เป็นธารน้ำไหลจากเทือกเขาถัดลงมาตามหุบเขาและมีน้ำตกเป็นช่วง ชาวบ้านเรียกชื่อน้ำตกในแต่ละช่วง เช่น น้ำตกตาดยาว น้ำตกตาดก้อม น้ำตกตาดสูง
4. ลำห้วย มีลำห้วยแดงไหลผ่าน เปรียบเสมือนเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตชาวบ้าน โดกโค้งและโค้งเคียง
5. ดอกไม้ป่า จะขึ้นตามฤดูกาล เช่น ดอกกระเจียว ดอกพะยอม(ภาษาผู้ไทย เรียกว่าดอกขยอม) ดอกสะแบง
6. ของป่า เช่น ผักหวาน ผักคิ้ว หน่อไม้ เห็ด

ภาพที่ 5 ทิวทัศน์ภาพน้ำตกตาดสูง ในวนอุทยานภูผาแว้ว

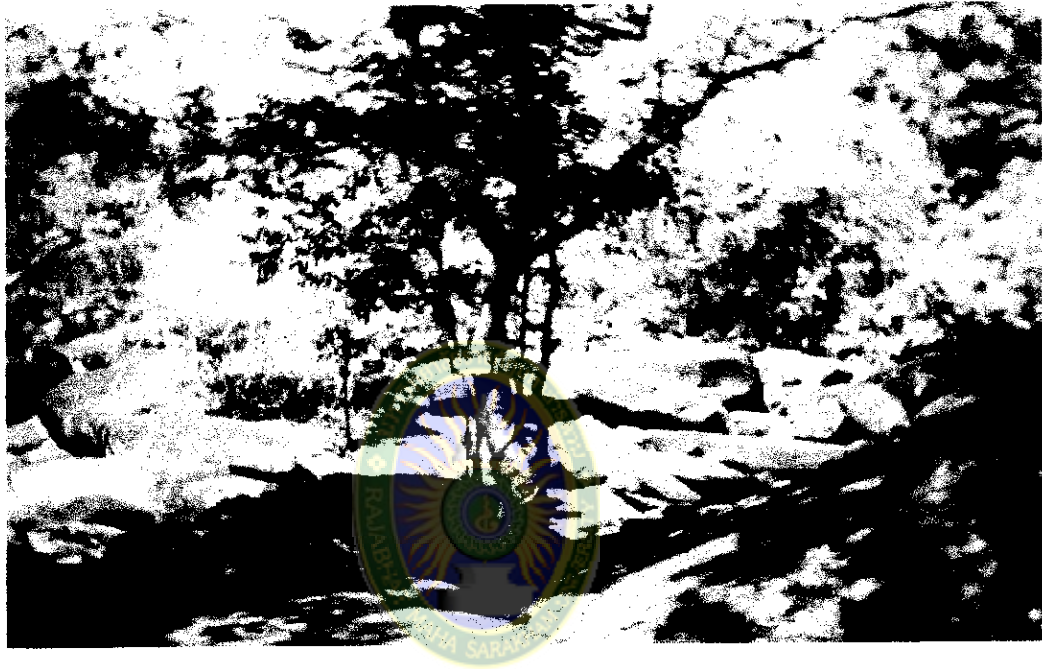
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 6 สถาปัตยกรรมในเขตนอุทยานภูผาวัว

ภาพที่ 7 สถาปัตยกรรมในเขตนอุทยานภูผาวัว

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 ภาพที่ 8 สถาปัตยกรรมชาติในวนอุทยานภูผาวัว
 Rajabhat Mahasarakham University

วิถีชีวิตชาวผู้ไทย

ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง เป็นชาวผู้ไทย ที่มีเชื้อสายผู้ไทยเมืองวัง ประวัติความเป็นมาของการตั้งชุมชนผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น สภาพที่ตั้งชุมชนบ้านโคกโก่ง มีชัยภูมิที่ตั้งอยู่ที่ราบเชิงเขา มีภูเขาล้อมรอบถึงสามด้าน ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง มีที่ดินเป็นของตนเอง บางครอบครัวเป็นที่ดินที่มี นส.3 ก. บางครอบครัวเป็นที่ดิน สปก. พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่นา อยู่ติดเชิงเขา การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างเรียบง่าย นิสัยโดยทั่วไปของชาวผู้ไทย คือการรักพวกพ้อง และการเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส

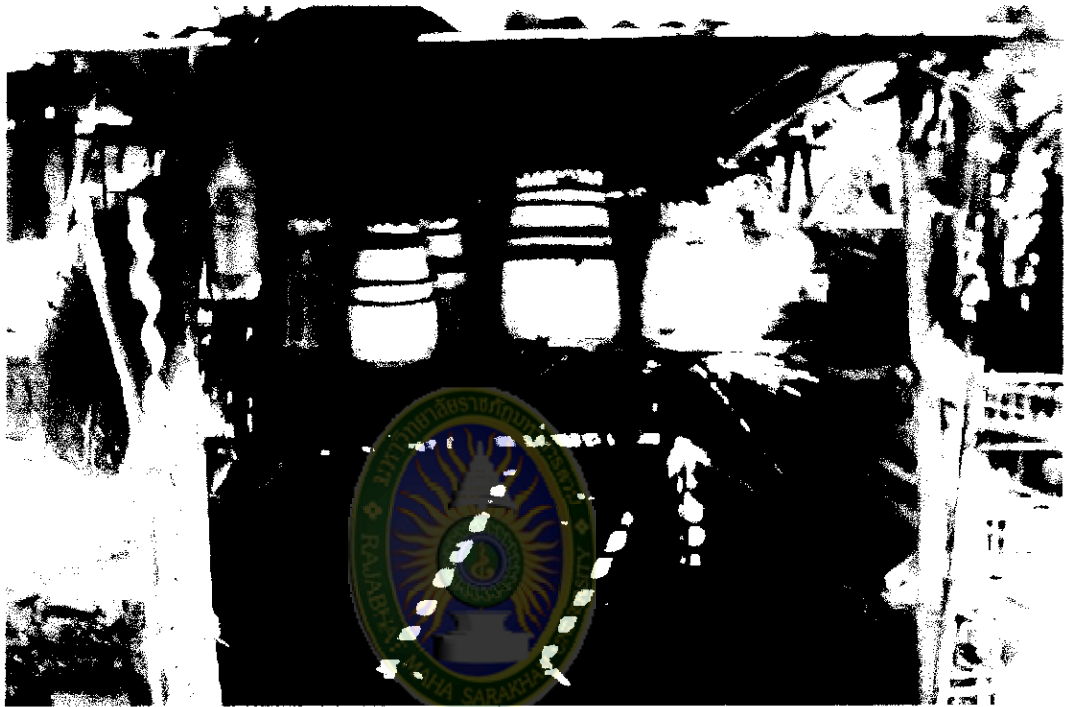

ภาพที่ 9 สภาพท้องนาในฤดูกาลหลังเก็บเกี่ยวของชาวบ้านโคกโก่ง

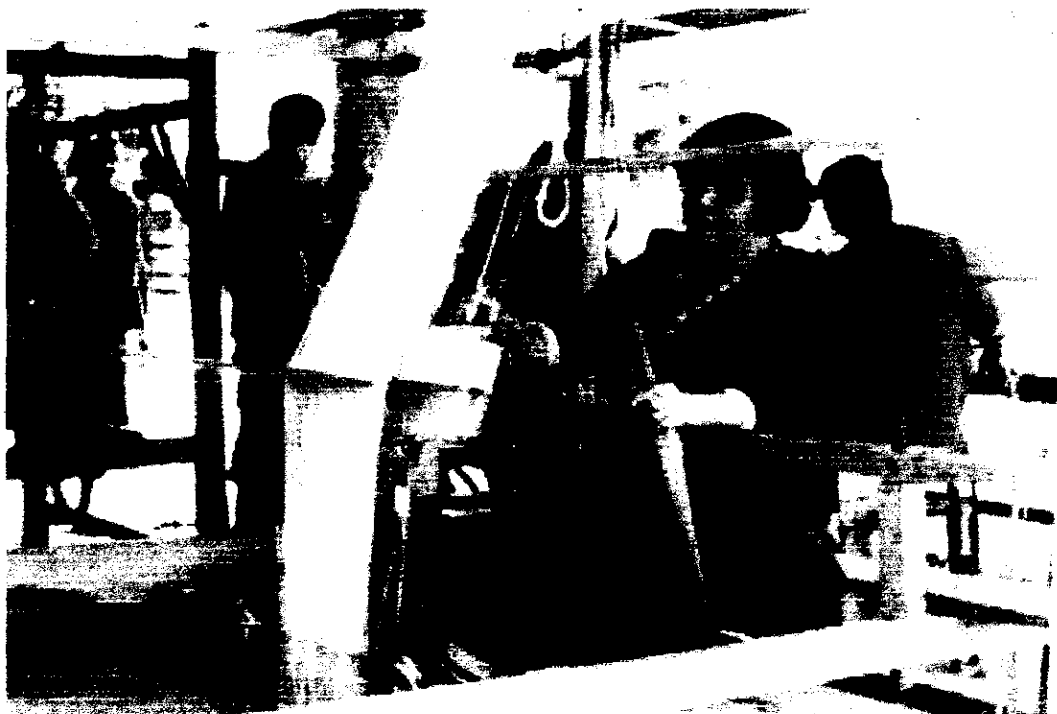
อาชีพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งเกือบทั้งหมดประกอบอาชีพหลักคือ ทำนา และเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย สำหรับใช้แรงงาน เลี้ยง หมู เป็ด ไก่ ฯลฯ สำหรับเป็นอาหารในครัวเรือน ปลูกพืช ผักสวนครัวบริเวณบ้าน ที่สวน และที่นา เฉพาะกินเป็นอาหารในครอบครัว ไม่ได้ปลูกหรือ เลี้ยงไว้เพื่อจำหน่าย อาชีพรอง คือการทอผ้าพื้นเมือง เช่น ผ้าฝ้าย ผ้าลายจิด ผ้าลายเกล็ดเต่าผ้า ฝ้ายมัดหมี่ สำหรับใช้ในครัวเรือน และจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังมีงาน หัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น สานตะกร้า สานกระติบข้าว สานครุ (มีลักษณะคล้ายตะกร้า แต่ เคลือบผิวด้วยชัน เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำไหลออกมา) เพื่อใช้ในครัวเรือน ตลอดจนการหาของป่า ส่วนอาชีพอื่น ๆ เช่น รับราชการ หรือค้าขาย มีเพียงร้อยละ 2 เท่านั้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ภาพที่ 10 ส่วนหนึ่งของงานหัตถกรรมที่ชาวบ้านทำไว้ใช้ในครัวเรือน

ภาพที่ 11 การทอผ้าของสตรีชาวผู้ไทย

ศาสนาและความเชื่อ

จากการบอกเล่าของชาวบ้านอาวุโสในหมู่บ้าน โลกโคง และการศึกษาวรรณกรรม พบว่าเดิมทีชาวผู้ไทย ไม่ได้นับถือศาสนาใด แต่มีความเชื่อเรื่องผี และนับถือผี แต่ในปัจจุบัน ชาวผู้ไทยบ้าน โลกโคง นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 100 แต่ยังคงมีความเชื่อเรื่องผี เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีเจ้าปู่ พระแม่ธรณี ผีคาแสด (รักษานาข้าว) พิธีกรรมที่สำคัญ คือ พิธีเหยา พิธีเลี้ยงผีบ้าน ซึ่งจะกระทำในฤดูแล้งหลังเก็บเกี่ยว พิธี เลี้ยงเจ้าปู่ เจ้าตา ประจำหมู่บ้าน ประเพณีท้องถิ่น เหมือนประเพณีชาวไทยทั่วไป คือ ยึดถือฮีตสิบสอง คองสิบสี่นอกจากนี้ยังมีพิธี จำหันวัว (ทำขวัญวัว) จำหันวาย (ทำขวัญควาย) สูขวัญข้าว แสดนา ในเดือน 6 หรือเดือน 7 แล้วแต่ ละครอบครัวจะพร้อมหรือกำหนดเอง

ภาพที่ 12 พิธีขนทรายเข้าวัดหลังเทศกาลสงกรานต์

ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม

ชาวผู้ไทยบ้าน โลกโคงมีจุดเด่นคือ ภาษาซึ่งเป็นภาษาผู้ไทย อันเป็นภาษาดั้งเดิมที่ สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ การแต่งกายของชาวผู้ไทย ซึ่งมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง นอกจากนี้ ชาวผู้ไทยบ้าน โลกโคงยังมีการละเล่นพื้นเมือง เหมือนคนไทยในภาคอีสานทั่วไป เช่น การเล่นดนตรีพื้นบ้าน การขับร้องขับกล่อมแบบพื้นบ้าน แต่ที่เป็นจุดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตัวคือ การฟ้อนผู้ไทย การรำมวยโบราณ และการเล่นเกมสนุก เช่น การเล่นหมาก

กะโหลก ขาโดกเดก ขี้กะโหลกกะลา การเล่นว่าวสะนู (ว่าวซึ่งผูกถูกสะนูไว้เมื่อปล่อยผู้
 ท้องฟ้าจะมีเสียงดัง) นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การรักษาโรคด้วยสมุนไพร
 ธรรมชาติ การรักษาคอนป่วยด้วยพิธีเหยา อันเป็นประเพณีที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ความรู้
 ด้านโหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ การศึกษาและสังเกตธรรมชาติ ความรู้ความชำนาญด้านการ
 ประกอบอาชีพเพื่อการจับปลาและการหาของป่า

ภาพที่ 13 การแต่งกายของหญิงราชาวผู้ไทย

พิธีกรรมที่โดดเด่นของชาวผู้ไทยบ้านโลกโคงมีดังนี้

1. พิธีเลี้ยงเจ้าปู่ หรือพิธีเลี้ยงหอมเหล็ก
2. พิธีเหยา, พิธีเลี้ยงผีเชื้อ
3. พิธีแต่งงานแบบชาวผู้ไทย
4. พิธีบายศรีสูขวัญ

พิธีเลี้ยงเจ้าปู่ หรือ พิธีเลี้ยงหอมเหล็กขี้

พิธีเลี้ยงเจ้าปู่ ซึ่งจะกระทำทุกปี ปีละ 1 ครั้ง ในวันขึ้น 1 ค่ำเดือนหก ถึง สิ้นเดือนเจ็ด ก่อนที่จะถึงฤดูกาลทำนา ต่อมาเมื่อได้เปิดดำเนินการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จึงได้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงเจ้าปู่ ถึงสองครั้ง เนื่องจากเป็นการบะ (บนบาน) เจ้าปู่ ให้คุ้มครองชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาพักในหมู่บ้านให้มีสวัสดิภาพ โดยมี นายคำ หนองสูง ซึ่งเป็นจะจ้ำ หรือที่ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งเรียกว่า นายคำว่าเจ้าปู่ เป็นผู้นำชาวบ้านในการทำพิธีกรรม ในพิธีเลี้ยงเจ้าปู่ชาวบ้านจะช่วยกันจัดทำอาหารทั้งคาวและหวาน เช่น ไข่ต้ม ไก่ต้ม ข้าวต้ม กล้วย อ้อย มะพร้าว เหล้าไห ซึ่งชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งทำกันเอง ตามที่ครัวเรือนของตนเองมีความถนัด และนำมารวมกันที่ศาลเจ้าปู่ หรือที่เรียกว่า หอมเหล็กขี้ บริเวณป่าคอนเจ้าปู่ และทำพิธีเลี้ยงเจ้าปู่ เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรม ก็จะนำอาหารนั้นมากิน และเฉลิมฉลองกัน ส่วนในชีวิตประจำวัน หากชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง มีปัญหาความเดือดเนื้อร้อนใจ หรือเมื่อมีบุตรหลานจะเดินทางไปศึกษาต่อ ไปประกอบอาชีพในต่างถิ่น หรือเดินทางไกล ก็จะทำพิธีบะเจ้าปู่ และเมื่อได้ตามความต้องการแล้วก็จะทำพิธีเลี้ยงเจ้าปู่ ด้วยเหล้า 1 ไห ไก่ 1 ตัว หรือแล้วแต่ที่บะไว้ จากการพูดคุยและสอบถามนายคำ หนองสูง จะจ้ำ (แต่ว่าจ้ำ) ที่ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ถือว่าเป็นตัวแทนเจ้าปู่ และเรียกนายคำ หนองสูง ว่าเจ้าปู่ เล่าให้ฟังว่า นายคำ หนองสูง สืบทอดความเป็นจะจ้ำตามสายเลือดจากปู่แล้วมาหาพ่อ แล้วจึงมาเป็น นายคำ หนองสูง ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งทุกคนในหมู่บ้านมีความเชื่อเรื่องเจ้าปู่มาก เพราะหากมีใครลบลู่หรือคูหมิ่น หรือทำอะไรที่ผิดศีลศัณคอง ก็จะเจ็บป่วย หรือมีสัตว์ป่าออกมาให้เห็น เช่น ในสมัยก่อนเห็นเป็นเสือออกมาจากป่าคอนเจ้าปู่ แต่ปัจจุบันจะเป็นตัวแตน (ตะกรวด, เขี้ย) หรือเต่า เป็นต้น และจากการสัมภาษณ์ นางสมบัติ ทองดี เล่าให้ฟังว่า หากมีผู้เข้าไปบุกรุกป่าคอนเจ้าปู่ ก็มักจะพบกับเหตุการณ์แปลก ๆ บ้างก็เจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ แต่เมื่อมีการบะ(บน)เจ้าปู่ อาการที่เจ็บป่วยกลับหายไป ดังนั้นครอบครัวชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งจึงให้ความเคารพนับถือเจ้าปู่มาก และจะให้ความสำคัญกับป่าคอนเจ้าปู่นี้มากเป็นพิเศษ

ภาพที่ 14 ศาลเจ้าปู่หรือศาลปู่ตา ที่ชาวผู้ไทยบ้านโคกโค้งให้ความสำคัญนับถือ

Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 15 ป่าชุมชน หรือป่าดอนเจ้าปู่

พิธีเหยา พิธีเลี้ยงผีเชื้อ

นางอินตา ไชยฤทธิ์ อายุ 83 ปี เล่าให้ฟังว่าพิธีเหยาเป็นพิธีที่สืบเนื่องจากการนับถือผี และมีความเชื่อในการเสี่ยงทาย เมื่อมีผู้เจ็บไข้ได้ป่วยในบ้านก็เชื่อกันว่าเป็นเพราะผีกระทำ หากผีต้องการอะไรก็ต้องจัดให้ เรียกว่า “แก้ผี” ผีก็จะไม่กระทำต่อผู้ป่วยไข้ คนไข้ก็จะหายเป็นปกติ วิธีการที่จะทราบว่ามีผีต้องการอะไร ญาติผู้ป่วยจะต้องจัดคนมาทำพิธีเช่น ร้องรำอ้อนวอนไปตามวิธีการของเขา ผู้ทำพิธีดังกล่าวจึงเรียกว่า หมอเหยา นางอินตา ไชยฤทธิ์ เล่าให้ฟังว่า ตนเองสืบทอดความเป็นหมอเหยาจากมารดา ได้ทำพิธีเหยาให้กับชาวบ้านที่มาขอความอนุเคราะห์ให้เหยาให้ โดยมีวิธีการดังนี้

ผู้ที่ทำพิธีเหยาจะต้องมีคายนี่ ไข่ 2 ฟอง ผ้าย 1 ปอย ข้าวสาร 2 ถ้วย เทียน 13 คู่ ดอกไม้ 8 คู่ เงิน 3 บาท เหล้าขาว น้ำหอม อุปกรณ์ที่ใช้ในการเหยา มี ถ้วย จ้าว คาน ปั้นโบราณ (หมอเหยาบางเจ้าไม่ใช้) และมีร่ม ในการเหยาก็จะมีหมอแคนเป็นผู้เป่าแคนให้ และผู้เป็นหมอเหยาก็จะเดินถือจ้าว คาน และปั้นโบราณ ไปรอบ ๆ คนไข้ และมีการปักคานลงบนกันด้วยเปล้าโดยไม่ล้ม เสี่ยงทาย การเดินหรือรอรอบ ๆ ผู้ป่วยจะกระทำ 3 รอบ และในขณะเดียวกันก็เสี่ยงทายว่าอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น เกิดจากการกระทำของผีอะไร และผีต้องการให้แก้อย่างไร และถ้าหากมีผีกระทำ ก็ให้ทำกระทงส่งผี แล้วแต่กรณีว่าจะทำอย่างไร เช่น ทำกระทงสามเหลี่ยม ซึ่งก็จะมีข้าวปลาอาหารใส่ลงในกระทง มีการประกอบพิธีกัน และนำกระทงไปทิ้งในทิศที่ผีที่มากกระทำสิงสถิตอยู่ เป็นต้น

นอกจากนี้นางอินตา ไชยฤทธิ์ ยังเล่าให้ฟังอีกว่า การเหยาของหมอแต่ละคน คายก็แตกต่างกันออกไป แต่ไม่แตกต่างกันมากนัก และในการเหยา หมอเหยาก็จะค้ำเหล้าไปด้วยขณะทำพิธีกรรม อาจารย์พร อัฐนาค ซึ่งเป็นชาวบ้านอาวุโสในหมู่บ้าน เล่าให้ฟังว่า หากพิธีที่เสี่ยงทายที่มีพิธีกรรมเหมือนเหยา แต่หมอเหยาไม่ค้ำเหล้า แต่ค้ำน้ำดอกไม้ เรียกว่า หมอลำ หรือผีฟ้า แล้วแต่จะเรียก แต่ไม่ได้เรียกว่า หมอเหยา แต่พิธีกรรมมีลักษณะคล้ายกัน หมอเหยา, หมอลำ, หรือผีฟ้า จะมีพิธีเลี้ยงผีเชื้อในเดือน 4 ของทุกปี ซึ่งก็จะมี หมอเหยา, หมอลำ, หรือผีฟ้า หลาย ๆ หมู่บ้าน มารวมกันแล้วทำพิธีเลี้ยงผีเชื้อ อาจจะ ไม่เลี้ยงที่บ้าน โกงโก่งทุกปี แต่อาจจะไปเลี้ยงที่หมู่บ้านอื่น ๆ ที่มีหมอเหยาเช่นกัน และคนที่เป่าแคนก็จะมีทายาทสืบทอด เช่น หมอเหยาบ้านอื่น แต่ถือผีหมอเหยาบ้าน โกงโก่ง เป็นต้น ซึ่งผู้ที่เป็นหมอเหยาอาวุโส หมอเหยาคนอื่น ๆ เรียกว่าแม่เมือง ซึ่งในแต่ละปี ลูกเมืองจะไปคารวะแม่เมืองหนึ่งครั้ง และก็จะมีการแนะนำ แนะนำกันบ้างตามสมควร ผู้ที่เป็นหมอเหยาที่นี่จะมี

หลักเกณฑ์ของเขา มีระบบระเบียบการปฏิบัติและเคารพนับถือกันดีมาก ศิษย์กับครูไม่เคยลบหลู่กัน ไม่อย่างนั้นความขลังจะเสื่อมลง

จากการสอบถามชาวบ้าน โศกโคง์โดยทั่วไป พบว่า ชาวบ้านที่มีอายุกว่า 50 ปี ขึ้นไป ส่วนใหญ่จะมีความเชื่อในพิธีกรรมเหยาและเคยผ่านพิธีเหยามาแล้วทั้งสิ้น แต่ถ้าหากสอบถามกลุ่มชาวบ้านที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปีลงมา ก็จะได้อธิบายว่า เชื่อบ้างแต่ไม่เต็มที

พิธีแต่งงานแบบชาวผู้ไทย

การแต่งงานของชาวผู้ไทยบ้าน โศกโคง์ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติต่อกันมาสรุปได้ดังนี้

1. ต้องมีลำ้ม 1 คน (ลำ้มหมายถึงแม่แก่ฝ่ายชายทำหน้าที่สู่ขอฝ่ายหญิง เลือกบุคคลผู้ที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้ปูที่นอนให้บ่าวสาวทั่วไปตามประเพณีของชาวไทยอีสานหรือชาวไทยภาคกลาง) ลำ้มนำขันดอกไม้รูปเทียน 1 คู่ เงิน 10 บาท(ในสมัยปัจจุบันมากกว่านี้ตามแต่ละท้องถิ่น) เหล้า 1 ขวด ยกเข้าไปหาผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงที่เรียกว่าฝ่ายลุงตา แล้วก็ไปทำพิธีสู่ขอ ซึ่งในการเจรจาสู่ขอก็จะมีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ จะไม่ขอกกล่าวถึงในที่นี้

2. เมื่อตกลงกันแล้ว มีการแลกของฝากและของหมั้น มีกระหยังหม้ายผ้าขาว 1 วา หมาก 8 พลุ 8 ทำเป็นดับ ๆ ใส่ขันแล้วยกเข้าไปหาผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง ภาษาผู้ไทยเรียกว่า “ลุงตา” และลำ้มก็จะพูดว่า “ขอเอาขันมะมาหมาย สายพลุมาแก้ว สับของพะมะหลบพร้อม มีเหือลืบเสดอ ห่อเสด่มคาย อาญาเอย ความได้ท่อนี้ละ ขอไหว้สา” (ลุงตาคอบ) “สาธุแล้วที่ฮักษาฮิตมีเหือหมอง คองมีเหือเสร่า ขอนูโมทนาสาธุ อาญาเอย” พอรับของฝากเสร็จพิธีแล้ว ฝ่ายหญิงจะต้องแจกของแก่ผู้มาร่วมพิธีทุกคน โดยมากเป็นไม้ขีดไฟคนละกลัก เรียกว่าของฝากที่ฝ่ายชายนำมาให้ เพื่อแจกจ่ายเป็นหลักฐานในการสู่ขอความหมายในของฝาก ส่วนกระหยังเป็นลายงดงาม สานด้วยไม้ไผ่อย่างดีสำหรับใส่ของไปไร่ไปสวน เพราะชาวผู้ไทยทำไร่ข้าว พริก มะเขือ พักแพง แดง เป็นต้น สมัยอยู่เมืองวังไม่เคยทำนา ส่วนผ้าขาว 1 วานั้นเอาไว้เป็นผ้าอ้อม เวลา มีลูกเกิดมาต้องเอาผ้านี้ไปรองรับ

3. ค่อไปกันนัดวันแต่งงานกัน ปัจจุบันแต่งในวันขอเลขก็มี เมื่อได้เวลาฤกษ์ดีแล้วก็แห่เจ้าบ่าวมาบ้านเจ้าสาว มีการผูกแขนบายศรีในขันโตกหรือพานทองก็ได้ ก่อนเข้าสู่พิธีบายศรีสู่ขวัญ ลำ้มต้องนำไก่ต้ม 1 ตัว เหล้า 1 ขวด เงิน 10 บาท (ปัจจุบันมากขึ้นตามความเหมาะสมแต่ละท้องถิ่น) ไปขอให้ลุงตาเขียน (สอน) เขยเสี่ยก่อน มิฉะนั้น จะไม่ยอมให้ผูกแขนเป็นเขยได้เลย ลำ้มนำสิ่งของดังกล่าวยกเข้าไปหาลุงตาแล้วพูดว่า “บัดนี้ได้เวลาแล้วได้ไก่ต้ม

1 โต้ เหล้า 1 โขด (ขวด) เงิน 10 บาท มาขอตำโหเส้าย่าง ขอตำทางเข้าลก เป็นช่างเหี้ยมโห เป็นโหเหี้ยไค้ เป็นไม้เหี้ยตัดเหี้ยสิน แม้นไค้โหะมิได้ไค้ปีกะมิบิหนึแล้ว อาญาเอย”

ฝ่ายลุงตาก็จะหาผู้ชำนาญในการเขียนเขย มาทำการเขียน การเขียนเขยนั้นคือ การว่ากล่าวสั่งสอนให้รู้จักกติกากการเป็นเขย มี 14 ข้อ เรียกว่าคอง 14 ของเขยที่ยอมตัวเข้ามา มอบให้ลุงตาว่ากล่าวได้

สำหรับผู้ที่จะเป็นลำนั้น ต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมมีคนนับถือสมเป็นตัวอย่างได้ใน การครองเรือน เป็นคนบริสุทธิ์ ไม่เป็นม่าย ไม่มีเมียหลายคน มีลูกที่อ่านสอนง่าย มีความประพฤติดีด้วย เพราะเชื่อว่าเป็นผู้ปลูกฝังคั้งแต่งเสมือนเป็นพ่อแม่อีกคนหนึ่งด้วย ลูกลำน (เจ้าบ่าว) จะต้องเคารพนับถืออย่างยิ่งเปรียบเสมือนพ่อคนที่สอง ในพิธีแต่งงาน เป็นหน้าที่ของพ่อลำนจะต้องจัดทำทุกอย่างอาทิเช่น จูงเข้าพาขวัญ ผูกแขน ป้อนไข่ ฟ่ายเหล้า จูงแขนเข้าห้องลำนเป็นหน้าที่ของลำนทั้งนั้น พิธีเขียนเขย เป็นพิธีที่ถือว่าเป็นพิธีการที่สำคัญ เพราะเป็นการยินยอมที่จะต้องปฏิบัติตามข้อบัญญัติทั้ง 14 ข้อ

เมื่อเขียนเขยเสร็จแล้ว ก็เข้าพาขวัญ คู่ขวัญนายศรี มีลำนเป็นผู้ทำพิธีทุกอย่างเช่น ผูก แขน ป้อนไข่ขวัญ หายน้ำเหล้า ลำนสั่งสอนการปฏิบัติระหว่างสามีภรรยา ตลอดถึงการเอาใจ ใต้ญาติทั้งสองฝ่าย

หลังจากนั้นก็พาเขยเลี้ยงอาหาร เรียกว่าการกินพาข้าวเขย มีอาหาร เหล้า ไก่ต้ม หมากพลู บุหรี่ ลุงตาก็พิธีมอบเขย เขยทุกคนรับประทานอาหารร่วมกัน รวมทั้งเขยใหม่และ เขยเก่า ในคอนกินพาข้าวเขย ผู้เป็นเขยอยากกินอยากสั่งอยากได้อะไรให้สรรหากินได้คอนนี้

คู่บ่าวสาวขอขมาโทษ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาว โดยเฉพาะญาติฝ่ายชาย ที่มาเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ขอขมา มีหมอน ที่นอน แพร ผ้าห่ม และอื่น ๆ เท่าที่จะหาได้ ญาติฝ่ายชายจะให้ เงิน ก้นถุงและทุนในการคั้งคัว แล้วแต่อัธยาศัย ไม่มีการบังคับสุดท้ายขมาลำนและคู่ขวัญลำน การคู่ขวัญลำนมีไก่ต้ม 1 ตัว เสื่อ หมอน และเงิน ฝ่ายละ 6 บาท (ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม) ถ้าเป็นม่ายฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่ง ต้องเสียฝ่ายละ 12 บาท (ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงตาม ความเหมาะสม) สำหรับคู่ขวัญลำน จูงนางเข้าห้อง ลำนเป็นคนจูงเข้าห้อง แนะนำการอยู่การ นอนและทิศทางการนอนให้ภรรยาการวะสามีก่อนขึ้นเตียงนอนครั้งแรก

พิธีบายศรีสู่ขวัญ

พิธีบายศรีสู่ขวัญ ของชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง มีลักษณะและประเพณีเหมือนชาวไทยอีสานทั่ว ๆ ไป คือ มีพานบายศรี มีไก่ขวัญ มีไข่ขวัญ มีเหล้า มีข้าวต้ม มีฝ้าย เหมือนพิธีบายศรีสู่ขวัญทั่ว ๆ ไป จะกระทำเมื่อมีผู้มาเยี่ยมเยียน หรือเมื่อนุตรหลานจะเดินทางไกล หรือเมื่อมีกรณีพิเศษ หรือหายเจ็บป่วย หรือมีแขกจากต่างถิ่นมาเยี่ยมเยียนเป็นต้น หากมีเจ้านายผู้ใหญ่ มาเยี่ยมเยียน ก็จะมีการจัดงานบายศรีสู่ขวัญที่ยิ่งใหญ่ มีการพ่อนบายศรีสู่ขวัญให้ โดยมีสาวผู้ไทยแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองผู้ไทยมาพ่อนบายศรีสู่ขวัญ ปัจจุบันเป็นชุดผู้ไทยประยุกต์ เพื่อเป็นเกียรติสำหรับผู้มาเยี่ยมเยียน ในพิธีบายศรีสู่ขวัญโดยทั่ว ๆ ไปก็จะมีการเชิญเชิญเพื่อนบ้านมาร่วมรับประทานอาหาร ผูกข้อต่อแขน ผู้ที่เข้าพิธีบายศรีสู่ขวัญ มีการเชิญขวัญโดยหมอปราหมณ์ ซึ่งชาวผู้ไทยถือว่าเป็นพิธีการที่ศักดิ์สิทธิ์ ก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจ ทั้งผู้ที่จัดให้ และผู้ที่ได้รับการสู่ขวัญ

ภาพที่ 16 พิธีบายศรีสู่ขวัญ

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

แนวความคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เกิดจาก 3 กระแสที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยว ซึ่งกระแสความต้องการดังกล่าวคือ 1) ความต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อม 2) ความต้องการตลาดการท่องเที่ยวในการศึกษาและเรียนรู้ และ 3) ความต้องการพัฒนาคนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำเสนอข้อมูลจากการศึกษาตามลำดับหัวข้อดังนี้

ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม

นายพร อัฐนาค เล่าให้ฟังว่า จุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวในบ้านโคกโก่ง มีพัฒนาการมาจากการจัดงานน้ำตกของชุมชนบ้านโคกโก่งซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี โดยเริ่มต้นจัดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2526 โดยมีนายอำเภอภูผินารายณ์ คือ นายคารา ครุณยวนิช เป็นผู้ริเริ่ม เนื่องจากในสมัยนั้น นายอำเภอได้มาตรวจเยี่ยมหมู่บ้าน และพบว่าในป่าบริเวณใกล้ ๆ กับหมู่บ้าน มีสภาพเป็นน้ำตกและถ้ำธารเหมาะที่จะสนับสนุนให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยว จึงสนับสนุนให้ชุมชนจัดงานน้ำตกเป็นประจำทุกปี โดยจะมีชาวบ้านและกลุ่มวัยรุ่น ในหมู่บ้านใกล้เคียงและอำเภอใกล้เคียงมาเที่ยว ซึ่งการจัดกิจกรรมดังกล่าวนำมาซึ่งรายได้จากการขายสินค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ขนมขบเคี้ยว และเครื่องคืม ในปี พ.ศ. 2541 ประเทศไทยได้กำหนดให้เป็นปีท่องเที่ยวไทย นายประสิทธิ์ พรหมพิสุทธ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ ในขณะนั้นได้มอบหมายให้ นายชาญ เมศต์การุณจิตต์ เป็นผู้สำรวจแหล่งท่องเที่ยว ในจังหวัดกาฬสินธุ์ และหมู่บ้านโคกโก่งได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านนำร่องในการจัดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น และมีจุดขายที่สำคัญคือวัฒนธรรมผู้ไทยและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติคือ วนอุทยานภูผาวัว ซึ่งค่อนข้างจะยังคงมีความสมบูรณ์ มีป่าไม้และน้ำตกตาดสูง ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ที่น่าสนใจเหมาะสำหรับการศึกษาและเรียนรู้ธรรมชาติ ในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเปิดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านโคกโก่ง กรมป่าไม้ ได้ส่งเจ้าหน้าที่มาประจำที่ วนอุทยานภูผาวัว โดยจัดตั้งสำนักงานชั่วคราว ที่บริเวณทางขึ้นน้ำตกตาดสูง และน้ำตกตาดยาว โดยมีเจ้าหน้าที่ที่เป็นข้าราชการ จำนวน 1 คน ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าศูนย์ และมีลูกจ้างของรัฐลูกจ้างชั่วคราวรายปี จำนวน 6 คน โดยแบ่งเจ้าหน้าที่ออกเป็น 2 ชุด ชุดละ 3 คน ทำหน้าที่ดูแลสภาพทั่วไป การรักษาความสะอาด การป้องกันไฟฟ้า ตลอดจนอำนวยความสะดวกและดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ที่เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านโคกโก่ง และเข้ามาเดินป่าในบริเวณวนอุทยานภูผาวัว และก่อนที่จะเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ยังมี

หน่วยงานของกรมป่าไม้ อีกหน่วยงานหนึ่ง ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง คือ หน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าห้วยแดง ซึ่งอยู่ประจำที่บ้านห้วยแดง อยู่เหนือหมู่บ้านโคกโก่ง ไปประมาณ 4 กิโลเมตร โดยมีบทบาทหน้าที่ในการดูแลและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า นอกจากนี้หน่วยงานของกรมป่าไม้ ยังได้ดำเนินการจัดการฝึกอบรมการจัดทำแนวป้องกันไฟป่าและให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับชาวบ้าน โคกโก่งทุกปี เพื่อให้ชาวบ้านได้มีความรู้ ความเข้าใจและปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

จากการสัมภาษณ์ นายไมล์ ไชยฤทธิ์ ลูกจ้างชั่วคราวของกรมป่าไม้ที่ประจำที่สำนักงานชั่วคราว วนอุทยานภูผาแว และเป็นสมาชิกคนหนึ่งของหมู่บ้านโคกโก่งด้วย เล่าให้ฟังว่าปัญหาที่พบมากในการดูแลและจัดการทรัพยากรป่าไม้ คือนักท่องเที่ยวบางส่วนยังขาดจิตสำนึกในการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเมื่อเข้ามาเที่ยวที่น้ำตกและป่าไม้ในบริเวณวนอุทยาน จะนำอาหาร และเครื่องดื่มมาดื่มด้วย หลังจากนั้นก็จะทิ้งเศษอาหารและกระป๋องหรือขวดเปล่าไว้เกลื่อนกลาด ไม่ทิ้งในที่จัดไว้ให้ และที่ร้ายไปกว่านั้น มีนักท่องเที่ยวบางจำพวก ดื่มสุราจนเมามาย และทุบขวดเหล้า กระป๋องเบียร์ ลงในบริเวณป่าไม้ หรือทิ้งลงในน้ำตก เมื่อมีนักท่องเที่ยวคนอื่น ๆ มาเที่ยว ทำให้ได้รับบาดเจ็บและเกิดอันตรายถึงแม้ว่าเจ้าหน้าที่และชาวบ้านต่างก็ช่วยกันสอดส่องดูแลตามกำลังและศักยภาพที่มีอยู่ แต่ในบางครั้งการดำเนินการก็มีข้อบกพร่องอยู่บ้างทำให้มีเศษแก้วหลงเหลือ ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้มาท่องเที่ยวบ้าง อย่างไรก็ตาม หากชาวบ้านหรือเจ้าหน้าที่พบเห็นก็จะดำเนินการว่ากล่าวตักเตือน ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือด้วยดี แต่ก็ยังมีบางบางส่วนที่แอบทิ้งเพราะความคึกคะนองทิ้งภาระให้กับ เจ้าหน้าที่ ชาวบ้าน และ นักท่องเที่ยวคนอื่น ๆ เช่นเดิม นอกจากนี้ยังพบว่ามีการขีดเขียน และสลักชื่อบนก้อนหิน หรือต้นไม้ในบริเวณวนอุทยาน ทำให้สภาพน้ำตกและป่าไม้ในวนอุทยานมีคำหยาบคายและไม่สวยงามเป็นไปตามธรรมชาติ

จากการสอบถามเจ้าหน้าที่พบว่านักท่องเที่ยวที่ขาดจิตสำนึกในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มวัยรุ่น ช่วงอายุ 14 – 25 ปี และโดยมากมักจะเป็นนักท่องเที่ยวจากไร่ไร่นักท่องเที่ยวในรูปแบบของคณะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในหมู่บ้าน หากเป็นคณะนักท่องเที่ยวที่มาพัก และศึกษาวิถีชีวิตชุมชน นักท่องเที่ยวคณะนี้ จะเดินป่าและเที่ยวน้ำตก โดยมีชาวบ้านที่เป็นเจ้าของบ้านพักนักท่องเที่ยวพาเดินป่า ซึ่งจะได้รับการแนะนำจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้และชาวบ้านว่าควรปฏิบัติตนอย่างไรในขณะที่เดินป่า ดังนั้นปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติจึงไม่ได้เกิดจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ สำหรับชาวบ้านในหมู่บ้านโคกโก่ง หรือหมู่บ้านใกล้เคียง เจ้าหน้าที่จะอนุญาตให้ขึ้นไปเก็บผักหวาน เห็ด หรือหน่อไม้ได้ แต่ต้องไม่เผา

หรือทำลายป่ารวมทั้งการนำหน่อไม้ลงมาจะต้องไม่เกินคนละ 20 กิโลกรัม เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามยังมีบุคคลและกลุ่มบุคคลไม่ทราบว่าเป็นใคร คณะใดแอบเข้าไปตัดไม้ทำลายป่า และล่าสัตว์ป่า ซึ่งในส่วนนี้ได้สอบถามชาวบ้าน ชาวบ้านต่างบอกว่าไม่ทราบเป็นคณะใด แต่ยืนยันว่าไม่ใช่สมาชิกในหมู่บ้าน โกงโค้งแต่อย่างใด เพราะหากเป็นคณะนี้ชาวบ้านก็จะต้องทราบ และจะมีการห้ามปรามซึ่งกันและกัน

นายขวัญชัย ปัททะทุม เล่าให้ฟังว่าในส่วนของชุมชน ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ดีมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ไม่มีชาวบ้านคนใดในหมู่บ้าน โกงโค้ง เข้าไปบุกรุกทำลายป่า เพราะทุกคนตระหนักดีว่า ป่าไม้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับหมู่บ้านมาก เพราะระยะเวลาที่ผ่านมา ชาวบ้านจะได้น้ำจากลำน้ำห้วยแดง ที่ไหลลงมาเป็นน้ำตก และไหลตามลำห้วยเล็ก ๆ เข้ามาในหมู่บ้าน ซึ่งน้ำในลำห้วยเล็ก ๆ เหล่านี้ ก็จะไหลลงสู่ท้องนาของชาวบ้าน ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้มีน้ำซึ่งใช้ทำนาทุกปี นอกจากนี้ชาวบ้านยังเล่าให้ฟังอีกว่า ไม่มีปีใดเลยที่หมู่บ้าน โกงโค้งจะไม่มีน้ำทำนา ไม่เคยมีฝนแล้ง ไม่เคยมีน้ำท่วม ถึงแม้ว่าจะมีฝนตกที่หมู่บ้านห้วยแดง หรือบนภูเขา ไม่ได้ตกในหมู่บ้าน โกงโค้ง ชาวบ้านก็ยังมีน้ำที่จะทำนาดังนั้น ด้วยเหตุผลนี้ จึงไม่มีชาวบ้านคนใดที่คิดจะเข้าไปทำลายป่าในบริเวณนี้ เพราะตระหนักดีว่า ป่าแห่งนี้ เป็นต้นกำเนิดของน้ำที่จะหล่อเลี้ยงชุมชน รวมทั้งเป็นแหล่งทำมาหากิน โดยการเข้าไปเก็บเห็ด และหน่อไม้ และหาเห็ด จากเศษไม้แห้งในป่าโดยไม่ได้ทำลายต้นไม้แต่อย่างใด นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีป่าอนุรักษ์อีกแห่งหนึ่งคือ ป่าคอนเจ้าปู่ ซึ่งบริเวณนี้ชาวบ้านเชื่อว่า มีวิญญูณของเจ้าปู่เป็นผู้ดูแล หากใครที่เข้าไปบุกรุก หรือละเมิดก็จะมิอันเป็นไป

ในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนบ้าน โกงโค้ง ได้มีการจัดกิจกรรมการแสดงเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยให้กับคณะนักท่องเที่ยวได้ชม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย นอกจากนี้ ชุมชนบ้าน โกงโค้งยังมีความพยายามที่จะจัดทำศูนย์แสดงศิลปวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น ซึ่งขณะนี้ ชุมชนกำลังดำเนินการจัดทำโครงการเพื่อขอรับสนับสนุนงบประมาณจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แต่ในระยะปัจจุบันนี้ ชาวบ้านได้ใช้ศาลาวัดศรีภูษันธ์ เป็นสถานที่แสดงศิลปวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งมีแนวคิดที่จะจำลองพานบายศรีขนาดใหญ่ ในศูนย์แสดงศิลปวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งใช้สถานที่ของวัดก่อสร้างสภกรณร้านค้าของกลุ่มสตรีแม่บ้าน ตลอดจนศูนย์แพทย์แผนไทย เนื่องจากบ้าน โกงโค้ง มีข้อจำกัดด้านพื้นที่ และงบประมาณนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านได้พยายามช่วยเหลือตนเองโดยการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ และจัดทำแผ่นซีดี ที่รวบรวมการแสดงศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการนำเสนอวิถีชีวิตชุมชน ออกจำหน่าย เพื่อหารายได้ในการจัดทำพานบายศรีจำลอง

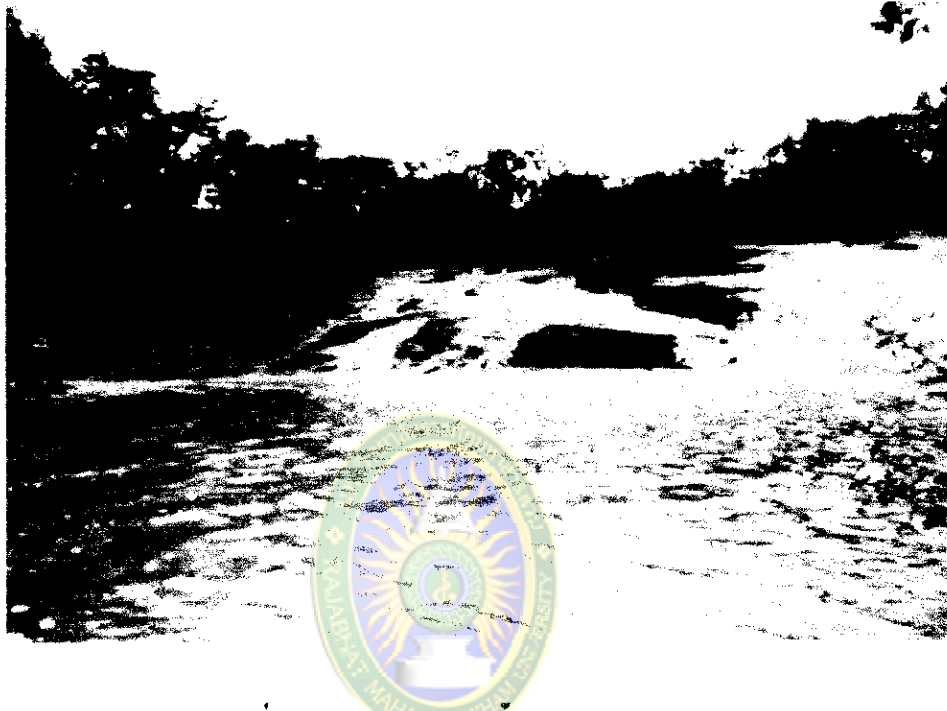
ขนาดใหญ่และศูนย์แสดงศิลปวัฒนธรรม ของชาวไทย ซึ่งขณะนี้ออนุมัติโครงการจาก
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อสนับสนุนงบประมาณ

Rajabhat Mahasarakham University
ภาพที่ 17 วนอุทยานภูผาวัว

ภาพที่ 18 ก้อนหินขนาดใหญ่ในวนอุทยานภูผาวัว ชาวบ้านโคกโค้งเรียกว่า “ตุ้มนกทา”

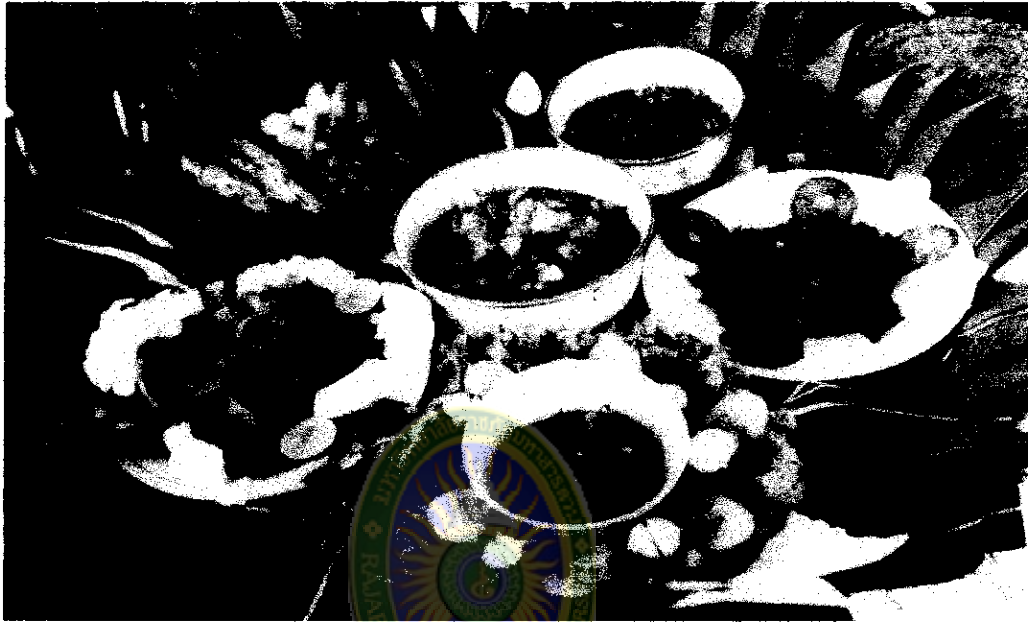
ภาพที่ 19 ทักษะสภาพของน้ำตกตาดยาวในฤดูฝน
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ด้านตลาดการท่องเที่ยวในการศึกษาและเรียนรู้

ในด้านตลาดการท่องเที่ยวในการศึกษาและการเรียนรู้ จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ก่อให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านโคกโก่ง ซึ่งมาเป็นคณะ และเข้าพักในชุมชนแห่งนี้ จะได้รับการต้อนรับจากชาวบ้านโคกโก่ง โดยการบายศรีสู่ขวัญ และการกินข้าวร่วมกัน แบบพาข้าวแลง (การกินอาหารเย็นร่วมกัน) กระทำขึ้นเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน โดยมีการต้อนรับที่บริเวณวัดกุศริจันทร์ บ้านโคกโก่ง อาหารที่จัดทำต้อนรับนักท่องเที่ยวจะเป็นอาหารพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังมีแหล่งพื้นเมืองของชาวผู้ไทย คือเหล่าไห หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เหล่าช้าง” ไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยว และจัดกิจกรรมการแสดงดนตรีพื้นเมือง ซึ่งประกอบด้วย พิณ แคน โปงลาง เป็นต้น มีการแสดงฟ้อนรำผู้ไทย การรำมวยโบราณ ซึ่งในการชมการแสดง ชาวบ้านก็จะร่วมแสดงและร่วมชมไปด้วย นักท่องเที่ยวก็จะเกิดการเรียนรู้โดยการสอบถามพูดคุยกับชาวบ้าน รวมทั้งร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ นอกจากนี้ยังพบอีกว่า นักท่องเที่ยวบางคนก็เข้ามาท่องเที่ยว ยังนำเสนอวัฒนธรรมของท้องถิ่นของตนเองด้วยการแสดง เช่น ในวันที่ผู้วิจัยเข้าร่วมสังเกตการณ์และเก็บข้อมูลการวิจัย มีคณะนักท่องเที่ยวจากจังหวัดนครราชสีมา เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้าน คณะนักท่องเที่ยว ได้นำเสนอการแสดงศิลปพื้นบ้านของชาวจังหวัดนครราชสีมา คือเพลง

โคราช ให้กับชาวบ้าน และคณะนักท่องเที่ยวคณะอื่น ๆ (คณะย่อย ๆ) ได้ชมไปพร้อม ๆ กัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หลังจากกิจกรรมการแสดง นักท่องเที่ยวเข้าพักอาศัยร่วมกับชาวบ้านในหมู่บ้าน ซึ่งหมู่บ้านได้กำหนดบ้านที่เป็นบ้านพักนักท่องเที่ยวไว้แล้ว โดยดูจากความพร้อมของชาวบ้าน โดยการสอบถาม และเป็นไปด้วยความสมัครใจ นักท่องเที่ยวก็จะได้เข้าไปเรียนรู้อุปนิสัยใจคอของเจ้าของบ้าน และเจ้าของบ้านก็ได้เรียนรู้ อุปนิสัยใจคอของนักท่องเที่ยว ไปพร้อม ๆ กัน จากการสอบถามชาวบ้านเกี่ยวกับความปลอดภัยของชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว ได้รับคำบอกเล่าจากชาวบ้านว่า ตั้งแต่ดำเนินการหมู่บ้านท่องเที่ยวจนถึงวันที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลยังไม่พบว่า มีทรัพย์สินของชาวบ้าน หรือทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวหาย ตลอดจนได้รับการยืนยันจากชาวบ้านว่ายังไม่พบว่ามีกรณีการฉ้อโกง หรือล่วงเกินทางเพศ แต่อย่างไรก็ตาม นักท่องเที่ยวมีความประทับใจ และมีความเป็นมิตร ทำให้เกิดความผูกพัน มีความเป็นพี่เป็นน้อง และเกิดความผูกพันเสมือนญาติ ในตอนเช้า นักท่องเที่ยวและชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรร่วมกัน โดยการตักบาตรเช้าที่หน้าบ้านพักตามวิถีทั่วไปของชาวบ้าน และถ้าหากนักท่องเที่ยวต้องการเดินป่า ชาวบ้านก็จะเป็นผู้นำนักท่องเที่ยวไป โดยผู้นำไปอาจเป็นหัวหน้าครอบครัว หรือสมาชิกในครอบครัวคนใด คนหนึ่งแล้วแต่ความเหมาะสม โดยอยู่ในดุลยพินิจของเจ้าของบ้าน หรือเข้าไปเป็นหมู่คณะตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ในส่วนนี้ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไป ชาวบ้านก็จะแนะนำ สภาพทั่ว ๆ ไป รวมทั้งพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ที่มีให้เห็น โดยทั่ว ๆ ไป รวมทั้งแนะนำนักท่องเที่ยว หากพบว่า นักท่องเที่ยวนำของป่าออกมา เช่น กล้วยไม้ป่า หรืออื่น ๆ ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อนักท่องเที่ยวได้รับการแนะนำก็จะไม่หยิบฉวย สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นออกมา

จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทำให้ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในชุมชน ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการประสานระหว่างเทคโนโลยี และภูมิปัญญาดั้งเดิม สมาชิกในชุมชนเกิดพัฒนาการ และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สมาชิกในชุมชนมีความพึงพอใจในการดำเนินกิจกรรม ชุมชนมีความสมัครสมานสามัคคี ซึ่งเกิดจากการทำงานกิจกรรมร่วมกัน เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านเกิดความตระหนักรู้และรักท้องถิ่น และให้ความร่วมมือในการดูแลรักษาความสะอาด นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ความเข้าใจและเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน และได้ศึกษาธรรมชาติ

ภาพที่ 20 อาหารพื้นเมืองที่ชาวบ้านบรรจงจัดไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ภาพที่ 21 นักท่องเที่ยวและชาวบ้านคึมสุราพื้นเมืองร่วมกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี

ด้านการพัฒนาคนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

จุดเริ่มต้นของการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของบ้าน โศกโคง เริ่มจากการส่งเสริมของหน่วยงานระดับจังหวัดก่อน โดยชาวบ้านให้ความร่วมมือ และหลังจากนั้นชาวบ้านมีความเข้มแข็งขึ้น และสามารถพัฒนาตนเอง จนสามารถนำเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้เอง โดยมีหน่วยงานของรัฐคือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ สาธารณสุข พัฒนาการอำเภอ ศึกษาธิการอำเภอ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ สถาบันการศึกษาอื่น ๆ เช่น สถาบันราชภัฏ มหาวิทยาลัย เป็นต้น เข้ามาให้การสนับสนุน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดอบรม หรือให้ความรู้ในรูปแบบอื่น รวมทั้งหมู่บ้านมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง และสมาชิกในชุมชนที่มีความสามัคคี ทำให้เกิดการพัฒนาตนเอง สมาชิกเกือบทุกคนตั้งแต่เด็กจนถึงวัยชราต่างเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยว โดยการจัดสรรและแบ่งปันหน้าที่ตามความรู้ ความสามารถและความถนัดของแต่ละบุคคล

จากการศึกษาพบว่า การเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ สมาชิกในชุมชนได้เข้าไปมีส่วนในการวางแผนและการตัดสินใจ การร่วมดำเนินการ การร่วมรับผลประโยชน์ และที่สำคัญที่สุดคือการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อหาจุดบกพร่อง และนำจุดบกพร่องไปพัฒนารูปแบบการนำเสนอและการดำเนินการ โครงการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนต่อไป

สรุปกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้าน โศกโคงมีรูปแบบวิธีการและขั้นตอนการดำเนินการ โดยมีจุดเริ่มต้นของโครงการจากหน่วยงานของรัฐส่งเสริมสนับสนุนชุมชนให้ความร่วมมือ และเข้าไปมีส่วนร่วม โดยมีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวใน 2 ลักษณะคือ 1) นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมน้ำตกและธรรมชาติ 2) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาวิถีชีวิตชุมชนและท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 2 กรณี การให้บริการแตกต่างกันออกไป โดยนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมน้ำตกและธรรมชาติ ส่วนใหญ่ เป็นนักท่องเที่ยวในชุมชน และในอำเภอกุฉินารายณ์หรืออำเภอใกล้เคียง นักท่องเที่ยวในลักษณะนี้ โดยส่วนใหญ่จะมีความคุ้นเคยกับพื้นที่ จะเข้าเที่ยวชมน้ำตกและธรรมชาติเองโดยไม่มีผู้นำเส้นทาง กรณีที่ 2 คือ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาวิถีชีวิตชุมชน และท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมาในรูปแบบของคณะนักท่องเที่ยว การต้อนรับนักท่องเที่ยวจะดำเนินการโดยจัดพิธีการต้อนรับ มีการกำหนดนัดหมายล่วงหน้า โดยคณะนักท่องเที่ยวจะต้องแจ้งรายชื่อ จำนวน

คน และกำหนดระยะเวลาให้กับชุมชน โดยติดต่อโดยตรงที่ผู้ใหญ่บ้าน ที่ว่าการอำเภอ
 กุฉินารายณ์ สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์ หรือสำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
 แล้วแต่กรณีซึ่งส่วนราชการที่กล่าวมาแล้วจะดำเนินการประสานกับชุมชนให้อีกครั้ง การ
 ประชาสัมพันธ์ของชุมชน โดยการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดทำแผ่นพับ
 สื่อประชาสัมพันธ์ ในเชิงบวกพบว่าสมาชิกในชุมชนบ้านโคกโค้งโดยส่วนใหญ่ มีความ
 พยายามที่จะศึกษาหาความรู้และพัฒนาตนเอง ด้วยการเรียนรู้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ไม่ว่าจะ
 เป็นภาษากลาง หรือภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ โดยมีนักศึกษาจากสถาบันการศึกษา
 ต่าง ๆ เข้าไปให้ความรู้ มีการแบ่งงานกันทำตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลส่งเสริม
 ให้เกิดการพัฒนาและเรียนรู้โดยการเข้ารับการฝึกอบรมต่าง ๆ การทำงานร่วมกันก่อความ
 สามัคคีและความสัมพันธ์อันดีในชุมชนอันเนื่องมาจากการทำงานร่วมกัน การมีโอกาสดำเนิน
 กับนักท่องเที่ยวทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ชุมชนเกิดความรักและ
 ห่วงแหนในวัฒนธรรมท้องถิ่น ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และศึกษารวมชาติไป
 พร้อม ๆ กัน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ชาวบ้านมี
 พัฒนาการและต้องการที่จะศึกษาและเรียนรู้ให้เท่าทัน ความเจริญทางเทคโนโลยี ในเชิงลบ
 พบว่า การดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนยังขาดการเตรียมการและวางแผนที่
 เป็นระบบ ไม่มีแผนและโครงการประจำปี ที่ชัดเจนเท่าที่ควรการบริหารจัดการ การจัดรูป
 แบบโครงสร้างคณะกรรมการดำเนินการไม่ชัดเจนนัก การจัดทำสื่อและประชาสัมพันธ์โดย
 ส่วนใหญ่ภาครัฐ โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นผู้ดำเนินการให้ ซึ่งอาจจะทำให้ชุมชน
 ไม่สามารถช่วยตนเองได้ในอนาคตการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐในท้องถิ่น
 ค่อนข้างน้อยชาวบ้านยังขาดทักษะ ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการ
 สื่อสารกับนักท่องเที่ยวขาดการอบรมในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ทำให้การนำเสนอและการ
 แนะนำนักท่องเที่ยวได้ข้อมูลไม่ครบ ถูกต้องและสมบูรณ์การนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่น หาก
 ไม่นำเสนออย่างระมัดระวังอาจก่อให้เกิดการเข้าใจผิดและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
 ได้ นอกจากนี้ชุมชนยังขาดศูนย์แสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งรวบรวมลักษณะและวิถีชีวิต
 ของท้องถิ่น และชุมชนไว้ ให้เป็นรูปธรรม

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ผลจากการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีดังต่อไปนี้

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งพบว่า ชาวบ้านโคกโก่งทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวทุกคนชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการดังนี้

1. การป้องกันไฟป่า โดยผู้นำชุมชน และชาวบ้านจะเข้าไปจัดทำแนวป้องกันไฟป่าในฤดูแล้ง ซึ่งในส่วนนี้ ชาวบ้านโคกโก่งจะได้รับการอบรมจากหน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน และเจ้าหน้าที่ของวนอุทยานแห่งชาติภูผาวัว ซึ่งเป็นหน่วยงานของกรมป่าไม้ ซึ่งจะดำเนินการอบรมการป้องกันไฟป่าให้กับชาวบ้าน ปีละประมาณ 1 ครั้ง
2. การดูแลรักษาในเรื่องความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ เช่น น้ำตก และป่าไม้ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน และมีการทิ้งขยะในสถานที่ท่องเที่ยว เมื่อชาวบ้านพบเห็นไม่ว่าจะอยู่ในวัยใดก็ตามก็จะดำเนินการจัดเก็บไปทิ้งในถังขยะที่จัดไว้และช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา
3. สอดส่องดูแลไม่ให้มีผู้เข้าไปบุกรุกทำลายป่า และให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวไม่ให้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยว
4. เป็นมัคคุเทศก์ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพืชสมุนไพรและประโยชน์ของป่าไม้บริเวณวนอุทยานแห่งชาติ

จากการสังเกตพบว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติ เกิดจากจิตสำนึกของชุมชนที่เห็นประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งมีอยู่เดิมก่อนที่จะเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว และชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์และได้อาศัยทรัพยากรป่าไม้เหล่านี้ เป็นแหล่งอาหาร เช่น เห็ด หน่อไม้ และอาหารป่าอื่น ๆ นอกจากนี้ จากการบอกเล่าของชาวบ้านยังพบว่าเดิมทีเคยป่าไม้ในป่าแถบนี้มีความหนาแน่นมาก และต่อมามีการบุกรุกทำลายป่าทำให้ป่าไม้ค่อยๆลดลง น้ำตกที่เคยมีน้ำหลากในฤดูฝนก็ลดน้อยลงด้วย ชาวบ้านเริ่มเรียนรู้ว่า หากป่าไม้มีความสมบูรณ์และจำนวนลดน้อยลง สภาพความสมบูรณ์ของป่าไม้ก็ลดลงด้วย ดังนั้นจึงพยายามช่วยกันรักษาป่าที่คงอยู่ให้มีสภาพที่ดีขึ้นชาวบ้านยังเล่าให้ฟังอีกว่า ในระยะหลังนี้เมื่อเป็นบ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชาวบ้านเกิดความรัก และหวงแหนผืนป่าแห่งนี้เพิ่มขึ้นอีก และช่วยกันอนุรักษ์ ตลอดจนปลูกป่าเพิ่มเติม รวมทั้งไม่ล่าสัตว์ป่ามาเป็น

อาหาร ในการขึ้นไปเก็บของป่าลงมาเป็นอาหาร เช่น หน่อไม้ เห็ด หรือผักหวาน ก็จะนำลงมา เฉพาะพอกินในครอบครัวเท่านั้น ไม่ได้เข้าไปหามาเพื่อการค้าขาย

การส่งเสริมการตลาด การให้บริการและการนำเที่ยว

จากการศึกษาในประเด็นการส่งเสริมการตลาด การให้บริการ และการนำเที่ยว พบว่าชุมชนมีการดำเนินการดังนี้

ด้านการส่งเสริมการตลาด พบว่า ในระยะแรกที่ดำเนินการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนยังไม่มีสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ เมื่อมีคณะนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ชาวบ้านก็จะนำสินค้ามาวางขาย โดยการจัดทำที่ตั้งและเวทีการแสดงชั่วคราว ที่บริเวณลานวัดกุศรีจันทร์ บ้านโคกโก่ง ส่วนการกำหนดราคา ชาวบ้านจะประชุมปรึกษาหารือกันว่าจะจัดจำหน่ายในราคาเท่าใด โดยยึดหลักว่า จะขายในราคาที่เป็นธรรมเพื่อให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวเกิดความประทับใจต่อมาชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานสหกรณ์อำเภออุบลราชธานี กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้งบประมาณในการจัดตั้งศูนย์ ซึ่งได้ดำเนินการในปี พ.ศ. 2545 นี้เป็นปีแรก โดยผลิตภัณฑ์ที่นำมาจำหน่ายมาจากสมาชิกของสหกรณ์ ซึ่งมีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้า กลุ่มตัดเย็บ เป็นต้น ซึ่งในการตั้งราคา ชาวบ้านและสหกรณ์เป็นผู้ร่วมกันเสนอความคิด และลงมติว่าจะจำหน่ายในราคาเท่าใด การผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ชาวบ้านสามารถนำด้วยจากสหกรณ์ ไปทอที่บ้านและนำกลับมาขายให้สหกรณ์ หรือฝากขาย นอกจากนี้ หากผลิตภัณฑ์ในชุมชนผลิตไม่ทัน ชาวบ้านและสมาชิกสหกรณ์ก็จะดำเนินการจัดหาผลิตภัณฑ์ จากชุมชนใกล้เคียง เช่น บ้านชุมเจียง บ้านนาไคร้ บ้านหนองห้าง บ้านกุดหว้า บ้านนาโก อำเภออุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี บ้านคำพอก อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนยังมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนทางสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ โดยความอนุเคราะห์ของหน่วยงานภาครัฐ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดทำแผ่นพับ ประชาสัมพันธ์ การนำเสนอในสื่อของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การนำเสนอในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต การประชาสัมพันธ์ของส่วนราชการในระดับจังหวัด และการจัดทำแผ่นซีดี บันทึกรูปแบบการแสดงของชุมชน

ด้านการให้บริการและการนำเที่ยว จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีการดำเนินการในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว คือ 1) การให้บริการด้านที่พัก 2) การให้บริการนำเที่ยว

3) การให้บริการในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และของที่ระลึก จากการสัมภาษณ์ นายสีเทือก ไตรยะวงศ์ ได้รับการบอกเล่าว่า เดิมทีการให้บริการและกำหนดราคาของคณะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนนั้น ชาวบ้านประชุมตกลงกัน และมีมติให้เก็บรายหัวละ 350 บาทในกรณีมาเป็นหมู่คณะ โดยรวมค่าบริการทั้งหมด เช่น ค่าที่พัก ค่าอาหาร การแสดง และการนำเที่ยวทั้งหมด แต่เมื่อดำเนินการไปได้ในระยะหนึ่ง ชาวบ้านไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ เพราะค่าใช้จ่ายสูงมาก ต่อมาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้คำแนะนำ และกำหนดให้ว่าควร จะจัดบริการสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะอัตราค่าที่พักโดยรวมอาหารท้องถิ่น 3 มื้อ มีพิธีบายศรีสู่ขวัญต้อนรับ การแสดงดนตรีพื้นเมืองและนำชมแหล่งท่องเที่ยว ทั้งน้ำตกตาดสูง น้ำตกตาดยาว และนำชมธรรมชาติป่าเขาบริเวณวนอุทยานภูผาวิ้ว โดยกำหนดราคาค้างนี้

1. คณะ 5-9 คน ท่านละ 700 บาท
2. คณะ 10-19 คน ท่านละ 600 บาท
3. คณะ 20 คนขึ้นไป ท่านละ 500 บาท

เงินรายได้จากรายหัวของคณะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่เข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาวิถีชีวิตชุมชน โดยการจัดสถานที่พักให้แก่นักท่องเที่ยว (Home stay) นั้น ชาวบ้านโคกโก่งได้ร่วมกัน จัดสรรเป็นสัดส่วนดังนี้ คือ 1) จัดสรรให้ชาวบ้านที่นักท่องเที่ยวเข้าพักอาศัยร่วมด้วย โดยจัดสรรให้รายหัวละ 100 บาท/คน/คืน โดยกำหนดให้แต่ละบ้านให้พักได้ไม่เกิน 3 คน ตามความพร้อมของเจ้าของบ้าน 2) จัดเป็นค่าอาหารให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวสำหรับอาหารเย็น (รับประทานร่วมกันที่บริเวณวัดกุศรีจันทร์) 3) จัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดทำพานบายศรีสู่ขวัญให้กับนักท่องเที่ยว 4) จัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับดนตรีและการแสดง 5) จัดสรรสำหรับชาวบ้านที่มาให้บริการและต้อนรับนักท่องเที่ยว 6) จัดสรรสำหรับชาวบ้านที่ทำความสะอาดสถานที่ รูปแบบการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะ คือ มีพิธีบายศรีสู่ขวัญต้อนรับ การแสดงดนตรีพื้นเมืองและนำชมแหล่งท่องเที่ยว ทั้งน้ำตกตาดสูง น้ำตกตาดยาว และนำชมธรรมชาติป่าเขาบริเวณวนอุทยานภูผาวิ้ว รับประทานอาหารร่วมกับชาวบ้าน 3 มื้อ ส่วนการเตรียมตัวเข้าพักและสิ่งอำนวยความสะดวก นักท่องเที่ยวที่เข้าพักในบ้านของชาวไทยจะได้รู้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวไทย ภายในบ้านพักจะมีการเตรียมมุ้ง ที่นอน ผ้าห่มและหมอนให้เรียบร้อย ส่วนเครื่องใช้ส่วนตัว นักท่องเที่ยวจัดเตรียมมาเอง สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการนอนเด้นท์ สามารถนำเด้นท์พร้อมเครื่องนอนมาเอง โดยนอนที่ลานหินในบริเวณวนอุทยานภูผาวิ้วที่อยู่ติดกับบริเวณหมู่บ้านโคกโก่งนั่นเอง

การเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านโคกโก่ง พบว่า ในการจัดการแสดงด้านวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้ชม เป็นแนวความคิดและรูปแบบที่ชาวบ้านโคกโก่งร่วมกันคิดและนำเสนอกันเองโดยส่วนหนึ่งได้รับคำแนะนำจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยชุมชนได้มีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งมีรูปแบบการต้อนรับและการจัดแสดงสรุปได้พอสังเขปดังนี้

1. คณะนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงชาวบ้านจะตั้งแถวต้อนรับตลอดทางเดินเข้าสู่วัดศรีภูษันธ์ พร้อมทั้งคล้องพวงมาลัยดอกไม้สดที่มีในท้องถิ่น รับประทานน้ำและดื่มเหล้าสาโทตามประเพณีชาวผู้ไทย และกล่าวต้อนรับโดยผู้นำหมู่บ้านแล้วเข้าพักตามบ้านพักที่กำหนดให้พร้อมแล้ว

2. ให้นักท่องเที่ยวสวมชุดผู้ไทยที่บ้านที่เข้าพัก โดยเจ้าของบ้านที่พักระบุดำเนินการจัดเตรียมให้เรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นเดินทางมาที่วัดเพื่อร่วมพิธีการต้อนรับจากชาวบ้านตามแบบวัฒนธรรมผู้ไทย โดยรับประทานอาหารพื้นเมืองร่วมกันในตอนเย็น หลังจากนั้นจะเป็นการบายศรีสู่ขวัญตามแบบประเพณีผู้ไทย

3. ชมการแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยการฟ้อนรับขวัญ การแสดงของเด็กนักเรียนด้วยการรำมวยอีสานโบราณ และการแสดงอื่น ๆ อีกหลายรายการ

4. เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมแสดงด้วย

5. เข้าพักตามบ้านพักที่จัดไว้ให้

6. ตอนเช้าให้นักท่องเที่ยวทำบุญตักบาตรหน้าบ้านพัก

7. นำนักท่องเที่ยวชมธรรมชาติ น้ำตกตาดยาว น้ำตกตาดสูง ตุ่มนกกทา

ผานางแอ่น และชมป่าไม้ธรรมชาติในบริเวณวนอุทยานแห่งชาติภูผาวัว

8. มอบของฝากและของที่ระลึก

9. ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นรถเพื่อเดินทางกลับ

รูปแบบการการแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยวจากผลการศึกษาพบว่า เป็นการนำเสนอการแสดงศิลปและวัฒนธรรมของชาวผู้ไทย เช่น การฟ้อนรำผู้ไทย การรำมวยโบราณ การแสดงพิริเหยา ซึ่งแต่เดิมมีการแสดงพิริเหยาให้นักท่องเที่ยวได้ชม แต่ต่อมาชาวบ้านได้ประชุมปรึกษารื้อฟื้น และมีความเห็นว่า พิริเหยา เป็นพิธีกรรมและความเชื่อของชาวบ้านจึงหยุดการนำเสนอในรูปแบบของการแสดง นอกจากนี้ยังมีการต้อนรับนักท่องเที่ยวโดยการรับประทานอาหารร่วมกัน อาหารที่ต้อนรับโดยส่วนใหญ่ เป็นอาหารพื้นเมือง การดื่ม

เหล่าไห ซึ่งชาวผู้ไทยเรียกว่า เหล้าช้าง, หรือเหล้าแกลบ จากการสอบถามนักท่องเที่ยวพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจในศิลปวัฒนธรรมการแสดงของชาวบ้าน ประทับใจในการต้อนรับ รวมทั้งประทับใจที่ได้เข้าพักอาศัยร่วมกับชาวบ้าน และมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากชาวบ้านเป็นอย่างมาก จากการศึกษายังพบว่านักท่องเที่ยวที่เคยมาเที่ยวที่บ้าน โคนโค้งจะเดินทางกลับมาเที่ยวที่นี่อีก ซึ่งมีสาเหตุมาจากการประทับใจใน การต้อนรับ อธิยาศัยไมตรี การแต่งกายที่สวยงาม การพุดจา และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวผู้ไทย โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจะประทับใจเป็นพิเศษจนกระทั่งเดินทางกลับมาเยี่ยมเยือนอีกหลายครั้ง

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดีมาก สมาชิกในชุมชนเกือบทุกคนเข้าไปมีส่วนร่วมดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ พบว่า ในการดำเนินการในแต่ละกิจกรรม จะมีการประชุมปรึกษาหารือกันทุกครั้ง และมีความเป็นประชาธิปไตยคือ มีการลงมติ ชุมชนจะถือมติที่ประชุม และนำไปปฏิบัติ

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ พบว่า ทุกขั้นตอนของการดำเนินการสมาชิกในชุมชนมีการจัดสรรและแบ่งปันหน้าที่กันตามความสามารถและความสมัครใจของแต่ละบุคคล โดยมีการแบ่งทีมงาน ดังนี้

- 2.1 ทีมงานต้อนรับนักท่องเที่ยว
- 2.2 ทีมงานจัดทำบายศรีสู่ขวัญ
- 2.3 ทีมงานจัดทำอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวและสมาชิกที่ปฏิบัติงาน
- 2.4 ทีมงานบ้านพักนักท่องเที่ยว
- 2.5 ทีมงานผลิต จัดหาผลิตภัณฑ์ และจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์
- 2.6 ทีมงานมัคคุเทศก์นำท่องเที่ยวธรรมชาติ
- 2.7 ทีมงานดูแลรักษาความสะอาด
- 2.8 ทีมงานรักษาความปลอดภัย

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ พบว่า มีการจัดสรรผลประโยชน์ที่ลงตัว ดังนั้นการดำเนินการจึงยังไม่พบปัญหาในการแบ่งปันผลประโยชน์

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เมื่อมีคณะนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมในแต่ละคณะ สมาชิกในชุมชนจะมีการประชุมกันทุกครั้ง และมีการสอบถามข้อบกพร่องในการดำเนินการ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงแก้ไข

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จากการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพสำเร็จอยู่ในระดับหนึ่ง เพราะชุมชนมีความพึงพอใจหลายประการ คือ

1. สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสร่วมดำเนินการเพื่อชุมชนของตนเอง โดยมีภาครัฐคอยช่วยเหลือสนับสนุนทั้งเชิงวิชาการและงบประมาณบางส่วน
2. ความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพราะผลจากการมีอาชีพและมีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้ไม่มีเวลาไปมั่วสุมอบายมุขต่างๆ
3. สภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของชุมชนดีขึ้น ลดการทำลายลง แต่มีการอนุรักษ์ไว้มากขึ้นกว่าเดิม
4. การแสวงหาความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆของชุมชนเป็นไปได้ง่ายขึ้น เกิดความรัก ความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาเพื่อความก้าวหน้าของชุมชน และเพื่อความอยู่ดี กินดีของสมาชิกในชุมชนมากขึ้น
5. ชุมชนได้เผยแพร่วัฒนธรรมและประเพณีที่ดั้งเดิมของคนให้แก่นักท่องเที่ยวได้ชมและเกิดความประทับใจในวัฒนธรรมของชุมชน
6. สมาชิกในชุมชนมีโลกทัศน์กว้างขึ้น เพราะการสัมผัสกับบุคคลภายนอกชุมชนทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ
7. หน่วยงานของทางราชการยอมรับการมีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้นกว่าในอดีต และเล็งเห็นถึงความตั้งใจจริงและศักยภาพของชุมชนมากขึ้น
8. ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง เพราะเอกลักษณ์วัฒนธรรมที่มีอยู่ ทำให้ชุมชนของคนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากยิ่งขึ้น

แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตดังนี้

1. การดำเนินงานของชุมชนบ้านโคกโก่ง ถึงแม้ว่าจะได้รับความร่วมมือร่วมแรงและร่วมใจกันอย่างดีจากสมาชิกของชุมชน ตลอดจนข้าราชการในพื้นที่ หากแต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างจริงจังและเต็มที่นัก เนื่องจากหน่วยงานราชการบางส่วนให้ความช่วยเหลือไม่ต่อเนื่อง และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเข้ามาให้การสนับสนุนน้อย ทำให้ความเข้มแข็งของการดำเนินงานไม่เต็มที่
2. การบริหารจัดการของชุมชนบ้านโคกโก่ง สมาชิกมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ก็จริงอยู่ แต่ทั้งนี้จะมีผู้ใหญ่บ้านเป็นหลัก ทั้งในการประสานงานกับภายนอก การต้อนรับนักท่องเที่ยว ณ จุดเริ่มต้น การแจกจ่ายหรือมอบหมายงานแก่สมาชิก

ล้วนมาจากการเริ่มของผู้ใหญ่บ้าน แล้วมาสอบถามความสมัครใจเพื่อหาข้อยุติจากการตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกเป็นส่วนใหญ่ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน จึงยังคงมีลักษณะแบบเดิม คือการยอมรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มผู้นำ

3. การแบ่งภาระหน้าที่กันไม่เป็นทางการ โดยมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มเป็นหลัก การแบ่งหน้าที่เป็นไปตามธรรมชาติ คือใครถนัดในเรื่องใดก็ให้ทำเรื่องนั้น ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาได้

4. ราคาค่าบริการในการให้บริการนักท่องเที่ยวโดยเก็บจากรายหัวค่อนข้างจะมีราคาแพง ซึ่งราคานี้อาจจะไม่เหมาะกับนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปที่อยากจะเข้ามาศึกษาวิถีชุมชน

ภาพที่ 22 ชาวบ้านให้การต้อนรับ

ภาพที่ 23 ชาวบ้านให้การต้อนรับ
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ภาพที่ 24 นายศรีสุขวัลย์ให้กับนักท่องเที่ยว

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ภาพที่ 25 ชาวบ้านเพื่อนผู้ไทยให้นักท่องเที่ยวได้ชม
Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 26 สาธิตงานศิลปหัตถกรรม

ภาพที่ 27 ทำบุญตักบาตรร่วมกันตอนเช้า
Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 28 ชาวบ้านสาธิตการไถนาด้วยแรงงานสัตว์ให้นักท่องเที่ยวชม

ภาพที่ 29 นักท่องเที่ยวเดินป่า ชมลานหินบนภูเขา
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Maharakham University

ภาพที่ 30 ลานหินบนภูเขา หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ลานโหลง”

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ภาพที่ 31 ชาวผู้ไทยบ้านโคกโค้ง โบกมืออำลานักท่องเที่ยว

สภาพการพัฒนามุขชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สภาพการพัฒนามุขชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของบ้านโคกโค้ง ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อไว้ดังนี้

สภาพการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต การศึกษา และอำนาจของบุคคลในสังคม ขณะเดียวกัน อำนาจทางเศรษฐกิจก็เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับอำนาจในทางการเมือง การปกครอง เพราะฉะนั้น ความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม จึงขึ้นอยู่กับกำลังทางเศรษฐกิจของชุมชน

ในอดีตก่อนที่จะเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านโคกโค้ง ชุมชนบ้านโคกโค้งเป็นสังคมเกษตรกรรม ราษฎรบ้านโคกโค้งทุกครัวเรือนประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือการทำนา ถึงแม้จะมีอยู่บ้างที่ประกอบอาชีพอื่น แต่ก็ทำนาเป็นอาชีพหลัก ปลูกผัก และทำสวนสำหรับรับประทานในครัวเรือน จักสาน และทอผ้า สำหรับใช้ในครัวเรือน ที่ดินส่วนใหญ่ของชาวบ้านโคกโค้งเป็นที่ นส.3 ก. และที่ สปก. จัดว่าเป็นหมู่บ้านที่พึ่งตนเองได้ ถึงแม้ว่าจะมี

ฐานะไม่ร่ำรวย แต่ก็ไม่ใช่เคือคร้อน มีความสุขตามอัตภาพ มีการอพยพแรงงานเข้าสู่เมืองหลวง และเมืองใหญ่ เพื่อประกอบอาชีพ เช่นเดียวกับชุมชนทั่ว ๆ ไป ซึ่งได้รับกระแสการพัฒนา ตามอย่างสังคมตะวันตก มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการเกษตร การใช้ปุ๋ย วิทยาศาสตร์ การใช้ยาฆ่าแมลง

ในปัจจุบันสภาพการพัฒนาเมื่อเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวพบว่า ชาวบ้านโคกโก่งยังคง ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่มีรายได้เสริมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพิ่มขึ้น ดังนี้

1. รายได้จากการจำหน่ายสินค้าทั่ว ๆ ไปจากร้านค้ากองทุนสวัสดิการของชุมชน จำนวน 2 ร้านค้า ทุกคนในหมู่บ้านเป็นสมาชิก มีปันผลทุกสิ้นปี
2. รายได้จากการจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์พื้นเมือง ซึ่งจัดตั้งโดยสหกรณ์ อำเภอกุฉินารายณ์ ให้งบประมาณสนับสนุน มีกลุ่มสตรีสหกรณ์ และกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า และกลุ่มอื่น ๆ เป็นสมาชิก ชาวบ้านสามารถฝากขายสินค้าได้
3. รายได้จากเงินสะสมทุกครั้งที่มีคณะนักท่องเที่ยว ซึ่งชาวบ้านจัดตั้งสหกรณ์ ขึ้น เรียกว่า “สหกรณ์ทัวร์” ทุกคนในหมู่บ้านเป็นสมาชิก
4. รายได้จากการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น การเปิดเป็นบ้านพักนักท่องเที่ยว การแสดง การจัดทำอาหาร รวมทั้งเงินรางวัลพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวมีความประทับใจในบริการ ของชุมชน
5. รายได้จากการให้บริการนวดแผนไทย มีกลุ่มนวดแผนไทย

จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้รายได้ในครอบครัวและ รายได้รวมของชุมชนเพิ่มขึ้น เกิดการหมุนเวียนของเงินตราภายในชุมชนเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นยังส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นใกล้เคียง ซึ่งเกิดจากการที่ชาวบ้าน ซื้อสินค้าทั่วไปมาจำหน่ายในร้านค้ากองทุนสวัสดิการของชุมชน และร้านค้าของบุคคลทั่วไป ในชุมชน การนำผลิตผลทางการเกษตรจากหมู่บ้านห้วยแดง การนำผลิตภัณฑ์พื้นเมืองของ กลุ่มแม่บ้านจากหมู่บ้านอื่น ๆ ในระแวกใกล้เคียง เช่น หมู่บ้านชุมจ้อย หมู่บ้านนาไคร้ หมู่บ้านหนองห้าง หมู่บ้านกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ และหมู่บ้านคำพอก ในจังหวัด มุกดาหาร

ข้อสังเกตจากการศึกษาพบว่า การที่ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดการบริโภค มากขึ้น เช่นในวันที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูล พบว่ามีระบบการขายตรงเข้าสู่หมู่บ้าน เช่นการ

นำเสนอขายเครื่องสำอาง และสินค้าบริโภคประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าในระบบเงินผ่อน ส่งผลให้เกิดการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยมากขึ้น หนึ่ง ระบบการขายตรงที่เกิดขึ้นในชุมชนอาจจะเป็นเรื่องปกติโดยทั่วไปที่มีได้ในทุกชุมชน ซึ่งการขายตรงนี้เป็นผลพวงจากการพัฒนาประเทศ และระบบการค้าเสรี ที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปในทุกชุมชนของประเทศไทย ไม่ได้เกิดจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านโคกโก่งแต่อย่างใด หากมีความสัมพันธ์กันคือ เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นการบริโภคย่อมเพิ่มเป็นอุปสงค์และอุปทานต่อกัน

สภาพการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรม

สังคมของชุมชนบ้านโคกโก่ง เป็นสังคมที่เรียบง่าย ความสัมพันธ์ของชุมชน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พึ่งพาอาศัยกัน มีประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว มีการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวผู้ไทยไว้เป็นอย่างดี สังคมมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น สมาชิกในสังคมทำหน้าที่สอดคล้องต่อเนื่องกัน และยึดกันไว้ได้โดยที่มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีการเคารพนับถือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ค่านิยมของชาวบ้านที่เด่นชัดคือ การยึดถือความดีตามพระพุทธศาสนาและมีความสามัคคีในหมู่ชาวผู้ไทยด้วยกัน และยังเป็นสังคมเกษตรกรรม

ในด้านการศึกษาชุมชนมีการส่งเสริมให้บุตรหลาน ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น หมู่บ้านโคกโก่ง มีโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 1 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีนักเรียนประมาณ 60 คน มีครู 7 คน เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ ศึกษาต่อในระดับประถมศึกษาในหมู่บ้าน และบางส่วนถูกส่งไปเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในเขตตัวอำเภอ และเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก็จะไปศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ โรงเรียนนาไคร้พิทยาสรรพ์ ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านนาไคร้ มีระยะทางห่างจากหมู่บ้านประมาณ 4 กิโลเมตร และโรงเรียนในตัวอำเภอ และส่งให้เรียนในระดับอุดมศึกษาตามลำดับ จากการสอบถามพบว่า ร้อยละ 80 ของเด็กในหมู่บ้าน ได้รับการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ทั้งระดับประกาศนียบัตรอนุปริญญา ปริญญาตรี เป็นกำลังของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์ นายพร อัฐนาค อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านโคกโก่ง เล่าให้ฟังว่า จำนวนนักเรียนโรงเรียนบ้านโคกโก่ง ลดลงมาก เนื่องจากการคุมกำเนิดของสมาชิกในหมู่บ้านซึ่งส่วนใหญ่ มีบุตรหลานครอบครัวละประมาณ 2 ถึง 3 คน เท่านั้น ทำให้นักเรียนลดลง

การอนามัย และการรักษาสุขภาพ สภาพโดยทั่วไปของบ้านโคกโก่ง มีความสะอาด ตามถนนไม่ปรากฏให้เห็นมูลสัตว์เช่น มูลวัว หรือมูลควาย จากการบอกเล่าของชาวบ้าน โคกโก่ง เล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนนี้ ชาวบ้านจะปล่อยให้วัวควายขับถ่ายมูลสัตว์ ตามถนน และ ยังมีคอกสัตว์ไว้ใต้ถุนบ้าน แต่เมื่อดำเนินการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีนักท่องเที่ยว และส่วนราชการต่าง ๆ เข้ามาเที่ยว และเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านบ่อย ๆ ชาวบ้านเกิดความรู้สึก ว่าหากปล่อยให้ชุมชน และครอบครัวของตนเองสกปรก ย่อมไม่เป็นที่ประทับใจของผู้มา เยี่ยมเยือน ดังนั้น จึงช่วยกันเก็บกวาดและดูแลความสะอาดในชุมชนและภายหลังก็แยกคอก สัตว์ออกจากบ้านเรือน แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีการเลี้ยงสัตว์ใต้ถุนบ้านอยู่บ้างเป็นบางส่วน ซึ่ง มีเป็นจำนวนน้อยเท่านั้น ส่วนการรักษาพยาบาลนั้น ส่วนใหญ่หากเป็นการเจ็บป่วยเล็กน้อยก็ จะไปรักษาที่สถานีอนามัย ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านนาไคร้ ระยะทางห่างจากหมู่บ้านโคกโก่งประมาณ 4 กิโลเมตร หากเจ็บป่วยมากจะไปรักษาที่โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชอุทุมพรราชคุณิณารายณ์ หรือ โรง พยาบาลกาฬสินธุ์ ซึ่งมีระยะทางห่างจากหมู่บ้านถึง 96 กิโลเมตร และหากรักษาด้วยวิธีการ ทางการแพทย์สมัยใหม่ ไม่หายบางรายก็จะมาทำพิธีเหยา ตามความเชื่อซึ่งได้รับถ่ายทอดมา จากบรรพบุรุษ

Rajabhat Mahasarakham University

ด้านครอบครัวและเครือญาติของชุมชนบ้านโคกโก่ง ครอบครัวจะมีความใกล้ชิด สนิทสนม หากมีปัญหาคาทบกระทบกระทั่งกันเพียงเล็กน้อยก็จะให้อภัยซึ่งกันและกัน ปัญหา ใหญ่โตจะมีผู้อาวุโสหรือผู้ที่ชาวบ้านเคารพนับถือเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยให้

ด้านการประกอบอาชีพ ชาวบ้านโคกโก่ง ประกอบอาชีพทำนา ส่วนใหญ่ใช้ เทคโนโลยีในการเกษตร คือมีรถไถนา มีครุ่เรือที่ซึ่งทำเกษตรกรรมโดยใช้แรงงานจากสัตว์ อยู่ 2 ครอบครัว ชาวบ้านโคกโก่ง โดยส่วนใหญ่ยังใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ไม่นิยมใช้สารเคมี ยังมีการ ลงแขกทำนา และเกี่ยวข้าว หรืองานด้านอื่น ๆ การเลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ ยังเลี้ยงไว้ตามที่นาของตนเอง โดยไม่มีคนเฝ้า จากการสอบถามชาวบ้านว่า มีสัตว์เลี้ยงหายไป หรือไม่ ได้รับคำชี้แจงและยืนยันจากชาวบ้านว่าไม่เคยมีหาย และนอกจากนี้หมู่บ้านโคกโก่ง ยังเป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด

ด้านการแต่งกายพบว่าในปัจจุบันชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งแต่งกายด้วยเสื้อผ้าทันสมัย ทั่วไป แต่สำหรับชายชรา และหญิงชรา หรือผู้ค่อนข้างสูงอายุจะยังคงแต่งกายด้วยชุดผู้ไทย ดั้งเดิม ส่วนคนรุ่นใหม่ปัจจุบันแต่งกายด้วยเสื้อผ้าทันสมัยและผ้าพื้นเมืองตาม โอกาส แต่ไม่พบ ว่ากลุ่มวัยรุ่น แต่งกายด้วยเสื้อผ้าหรือชุดไม่สุภาพและล่อแหลมแต่อย่างใด ซึ่งในส่วนนี้ ได้รับ

คำบอกเล่าจากผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกในชุมชนที่ให้สัมภาษณ์ว่า โดยส่วนใหญ่เด็กวัยรุ่น ผู้ไทยบ้านโคกโก่งจะเชื่อฟังและเคารพผู้ใหญ่ ดังนั้นจึงแต่งกายสุภาพตามคำแนะนำของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ส่วนการแต่งกายในที่อื่น ๆ นั้นก็ไม่ทราบเช่นกันว่าจะเรียบร้อยหรือไม่

สภาพการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม

ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ นั้น ส่วนมากมักจะสวนทางกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติ สภาพโดยทั่วไปของบ้านโคกโก่งเป็นที่ราบเชิงเขาและมีภูเขาล้อมรอบ อยู่สาม ด้าน เดิมทีเดียวหมู่บ้านโคกโก่งเป็นพื้นที่ป่าคงคิบ แต่ปัจจุบันป่าไม้ได้ลดน้อยลง ป่าไม้ถูก ทำลายลำน้ำห้วยแดงซึ่งเป็นลำห้วยที่สำคัญที่ไหลผ่านหมู่บ้านมีน้ำลดน้อยลงแห้งขอดและ ตื้นเขิน สัตว์ป่าที่เคยมี เช่น เสือ หมูป่า ช้าง ไม่มีให้เห็นในปัจจุบัน ซึ่งมาจากสาเหตุที่ ชาวบ้านล่าเพื่อเป็นอาหารหรือเพื่อขายเป็นสินค้า รวมทั้งพื้นที่ป่าไม้หมดไปทำให้สัตว์ป่า อพยพไปหาที่อยู่ใหม่ที่อุดมสมบูรณ์กว่า แต่ปัจจุบันทางราชการได้ตั้งบริเวณบ้านโคกโก่ง เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยแดง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยแดง ทำให้ส่วนราชการได้เข้ามา มีบทบาทในการรักษาป่าไม้ สัตว์ป่ารวมทั้งหมู่บ้านโคกโก่งได้ดำเนินการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว ตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 เป็นต้นมา ดังนั้นส่วนราชการและชุมชนต่างช่วยกันรักษาทรัพยากร ธรรมชาติร่วมกัน ทำให้สภาพป่าฟื้นตัวและมีสภาพดีขึ้นตามลำดับ

จากการศึกษาพบว่า ในบริเวณบ้านโคกโก่งมีสถานที่ท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับทรัพยากร ธรรมชาติที่สำคัญคือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยแดง ที่มีพื้นที่ประมาณ 4,000 ไร่ อยู่ติดหมู่บ้าน โคกโก่งด้านทิศเหนือ ธรรมชาติสวยงามมาก มีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ชมต้นไม้ ประจำถิ่น และพืชสมุนไพร น้ำตกตาดสูง น้ำตกตาดยาว ผานางแอ่น ผานางคอย ดานโหลง น้ำเต้าปรง ผาคันยู่ ไก่แก้ว เป็นต้น

ในฤดูฝนน้ำตกตาดสูง และน้ำตกตาดยาว เป็นน้ำตกที่สร้างชื่อเสียงให้กับบ้านโคกโก่ง มากจะอยู่ห่างจากหมู่บ้านไปประมาณ 200 เมตร มีน้ำไหลตามโขดหินเป็นทางยาวสูงต่ำ สลับกันไปสวยงามมาก น้ำตกตาดยาว เป็นลักษณะลานสไลเดอร์ธรรมชาติที่ใหญ่และยาวเป็น ที่จริงครานักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ดานโหลง เป็นลานหินกว้างใหญ่มีเนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ มีตะบองเพชรหิน ข่อยदान และไม้ป่านานาชนิดขึ้นอยู่เป็นจุด ๆ ตามธรรมชาติ

ปัญหาที่ตามมาของการดำเนินการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ ปริมาณขยะ ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และในชุมชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถึงแม้ว่า ชาวบ้านจะช่วยกันกำจัดด้วยการเผาหรือฝัง แต่เนื่องจากปริมาณขยะมากขึ้นจึงจำเป็นที่จะต้อง

มีวิธีการกำจัดที่คิดว่าที่เป็นอยู่ นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวบางรายยังได้ขีดเขียนก้อนหิน และ สลักชื่อบนต้นไม้ตลอดจนนำกล้วยไม้ป่าออกจากสวนอุทยาน ซึ่งการเดินป่าโดยขาดความ ระมัดระวัง อาจก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางระบบนิเวศได้

จากการศึกษาพบว่าชุมชนมีจุดแข็งและจุดอ่อนดังต่อไปนี้

จุดแข็งของชุมชน

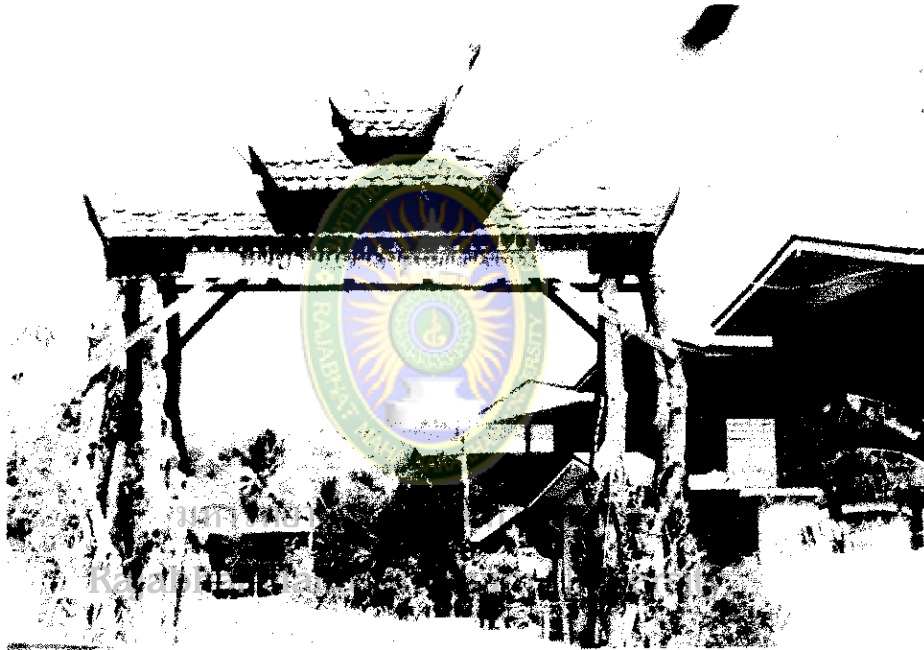
1. บ้านโคกโก่ง ตั้งอยู่ในชัยภูมิที่เหมาะสม รายล้อมด้วยทรัพยากรป่าไม้ ที่ค่อนข้างจะสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง และมีระยะทางที่ไม่ไกลจากตัวอำเภอมากนัก
2. บ้านโคกโก่ง มีต้นทุนทางธรรมชาติ เช่น มีทรัพยากรป่าไม้ ที่เป็นแหล่งกำเนิด ของน้ำตก มีป่าสมุนไพร เป็นต้น
3. บ้านโคกโก่ง มีต้นทุนทางวัฒนธรรม ที่เป็นจุดเด่น เช่น ภาษาผู้ไทย และ การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่น่าสนใจที่จะศึกษา
4. บ้านโคกโก่ง อยู่ในเส้นทาง การท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปสู่จังหวัดมุกดาหาร อันเป็นประตูสู่อินโดจีน
5. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ยังมีลักษณะเป็นกลุ่มเครือญาติเดียวกัน มีความพร้อมในการรวมกลุ่มค่อนข้างสูง มีผู้นำที่เป็นทางการ และผู้นำทางพิธีกรรม ซึ่งเป็นที่ ยอมรับของชุมชน

จุดอ่อนของชุมชน

1. รูปแบบของคณะกรรมการบริหารกิจกรรมการท่องเที่ยวยังไม่ชัดเจนนัก
2. ชาวบ้านยังขาดทักษะในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว
3. มีการอบรมในด้านอื่น ๆ แต่สมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านที่ทำ หน้าที่เป็นมัคคุเทศก์พำนักท่องเที่ยวเดินป่า ขาดการอบรมในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น อาจทำให้การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวไม่สมบูรณ์และไม่เป็นวิชาการ
4. ผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานฝีมือยังไม่หลากหลาย และศักยภาพในการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ยังมีน้อย และยังขาดการควบคุมด้านคุณภาพ ซึ่งควรเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
5. ประชากรวัยแรงงาน มีจำนวนน้อยลง
6. ยังมีการอพยพและเคลื่อนย้ายแรงงานสู่เมืองใหญ่ และเมืองหลวง
7. การจัดบ้านพักนักท่องเที่ยว (Home Stay) จัดได้เฉพาะบ้านที่มีความพร้อม

รายได้ส่วนใหญ่อยู่ที่การจัดบ้านพักนักท่องเที่ยว ดังนั้น ชาวบ้านที่มีฐานะยากจน ซึ่งไม่สามารถจะรับนักท่องเที่ยวได้ มีรายได้น้อย อาจทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในเรื่องของผลประโยชน์ในอนาคตได้

8. ชุมชนไม่มีศูนย์แสดงศิลปวัฒนธรรมที่เอกเทศ

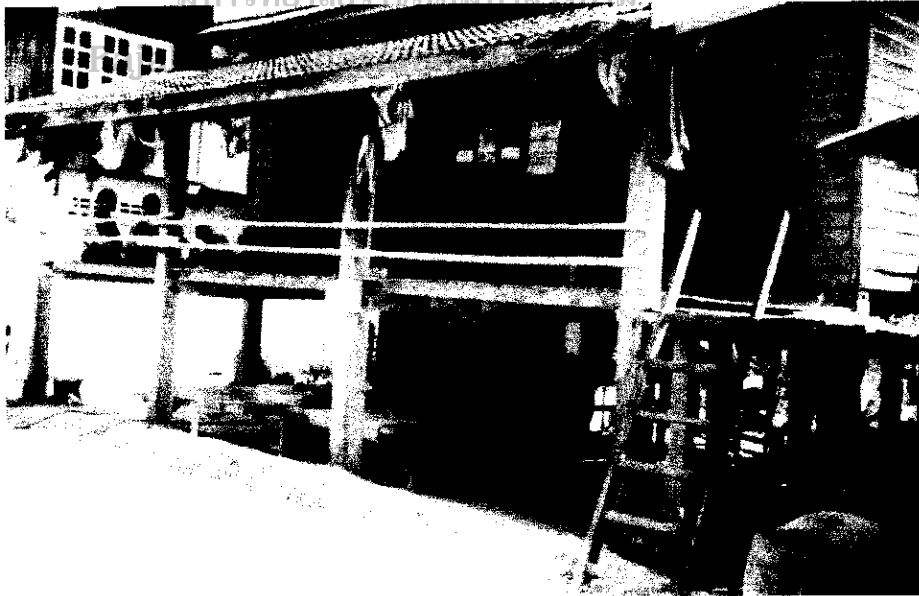
ภาพที่ 32 ชุมประตู่ทางเข้าหมู่บ้านโลกโก้

ภาพที่ 33 เวทีการแสดงที่ชาวบ้านนำเสนอการแสดงให้นักท่องเที่ยวชม

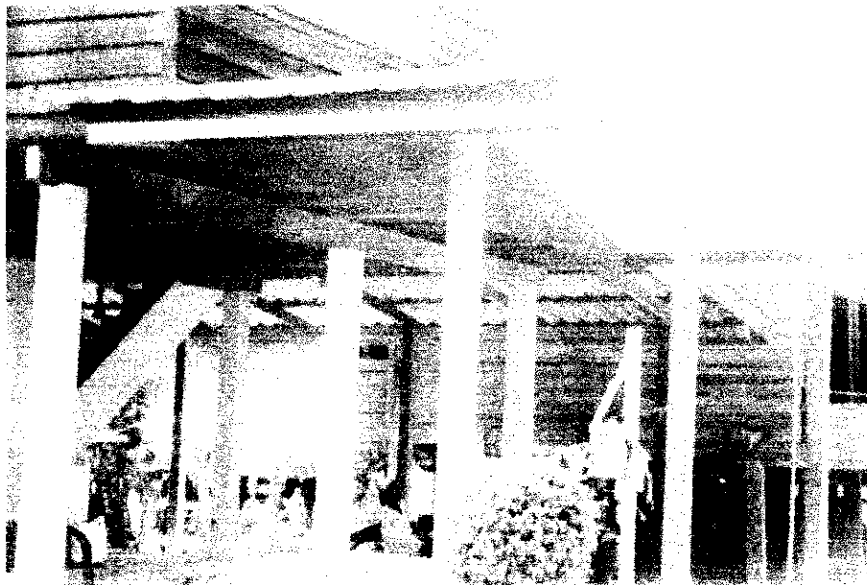
ภาพที่ 34 เจ้าอาวาสวัดศรีภูษันธ์ บ้านโคกโก่ง
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ภาพที่ 35 สถาปัตยกรรมบ้านโคกโก่งแบบดั้งเดิม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ภาพที่ 36 สภาพเรือนครัวของบ้านผู้ไทยบ้านโคกโก่งแบบดั้งเดิม
Rajabhat Maharakham University

ภาพที่ 37 สภาพบ้านเรือนชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งที่มีรูปทรงทันสมัยขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ภาพที่ 38 ภายในบ้านชาวผู้ไทยที่จัดเป็นที่พักนักท่องเที่ยว
Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 39 สภาพการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวผู้ไทย

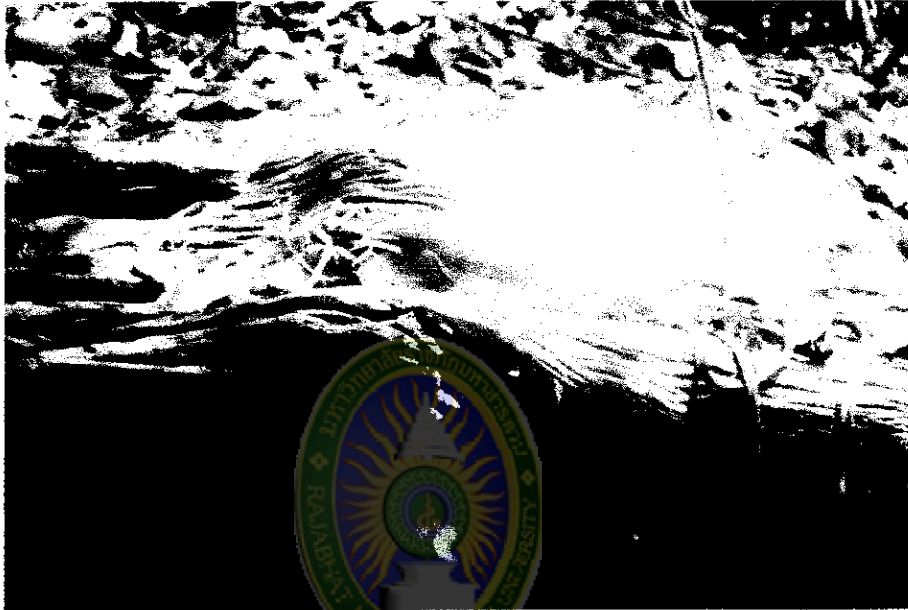

ภาพที่ 40 สหกรณ์ร้านค้ากองทุนภายในชุมชน

Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 41 กล้วยไม้ป่าในฤดูแล้งในวนอุทยานภูผาแว้ว

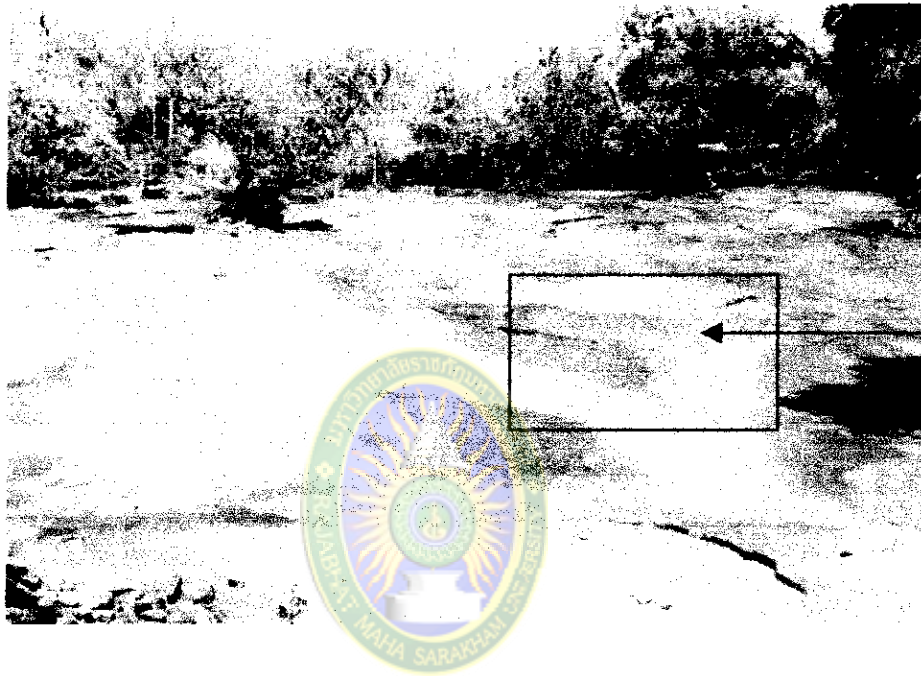

ภาพที่ 42 ส่วนหนึ่งของเศษซวดและขยะที่พบเห็นในวนอุทยานซึ่งเกิดจาก
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ฝัมนอกทองเที่ยวที่ขาดความรับผิดชอบ

Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 43 ถาน้ำตกตาดยาวในตุตงแด้ง

รอยขีดเขียน
บนก้อนหิน
ฝีมือนักท่องเที่ยวที่
ขาดความ
รับผิดชอบต่อเขียนไว้

ภาพที่ 44 ลานน้ำตกตาดยาวที่นักท่องเที่ยวขีดเขียนชื่อตนเองลงในลานหิน

Rajabhat Mahasarakham University